

suam Leoniceus Lyfimachiam asserit, non tantarum uirium sunt, ut nostram omnino reiiciant: sed (ut dixi) hominis potius autoritas est, quæ me ambiguum reddidit: quæ licet magni momenti sit, non tanti tamen, quin plus ponderet sensus. Sed nescio quo pacto à tuis epistolis ad Plinij patrocinium nostra deflexit oratio: quam obrem ad illas, defensione Plinij alijs dimissa, esset reuertendum. Sed ne diutius iam itineri accinctum tabellarium remorer, huic epistolæ finem faciam: quod reliquum est, in aliud differens tempus. Vale.

Ex Ferraria, septimo Idus Quintiles, 1524

IOANNIS MANARDI EPISTO

LARVM MEDICINALIVM LIBER
DECIMVSTERTIVS.

EPIST. I. ad Bartholomæum Charandinum medicum
Mutinensem: quod plerunq; purganda materia
non turgens ante concoctionem.

VM me plerunq; & in priuatis colloquijs, & in publicis le- 20
ctionibus audiuiſſes Hippocrati & Galeno, quorū alter medi-
cinam ſeruit, alter diligentiffime excoluit, inhærentem: recen-
tiores Arabes, noſtratesq; eos ſequutos, nulla habita uel ætatis
uel autoritatis ratione, audaciſſime taxantem: necnon ab eo-
rum decretis, ſi quando aliter uidebatur, in operibus artis rece-
dentem: ſumma admiratione affectus es, quod his quos in mi-
noris momenti rebus depugnabam, in una quæ maximū habere pondus uideba-
tur adhærerem, purgatorijs uidelicet pharmacis utens materia minime turgente,
» nulla præuia cōcoctione: ſcribente Hippocrate in illo famigerato aphoriſmo: Con- 30
» cocta medicamentis purganda & mouenda non cruda, neq; in principijs niſi tur-
» geant, multa autem non turgent. Licet autem mei huius dogmatis rationē te præ-
ſente, & legendo, & familiariter colloquendo multoties reddiderim, petiſti tamen,
& quaſi cum conuicio eſſagitaſti, ut quod uoce tenus docuerā, ſcriptis quoq; man-
darem, ut & ea melius poſſes memoriæ commendare, & his fierent communia, qui
uiua (ut aiunt) uoce non poterant à me doceri: præſertim cum excellentiffimi alijs
quot medici, & antiquitati non minus quàm ego addiſti, ſecus & agerent & doce-
rent. Vt igitur tibi morem geram, quem bonarum artium, & præcipue medi-
cinæ, meiſq; ſtudioſiſſimum cognoui, manum calamo admoueo, & iamiam quod
petis aggredior.

Problema quod diſputandum proponitur, tale eſt: Liceat ne, nulla præceden- 40
te per ſyrupos uocatos concoctione, purgantibus medicamentis uti. Quod pro-
blema diſputaturi, Ariſtotelis doctrinam ſequentes, ante omnia, ut in nominibus
cum aduerſarijs conueniamus, intelligantq; quid ſit id de quo diſputatur, uiden-
dum quid digeſtionis, quid ſyruporum, demum quid purgantis medicamenti uo-
cibus ſignificetur.

Primum aggredientes dicimus, id quod Græci *πέψις*, noſtri digeſtionem, & qui
latinioreſ uideri uolunt, concoctionem uocant, in quarto Meteorologicorum li-
bro definiſſe ab Ariſtot. perfectionem à proprio & naturali calore ex oppoſitis pal-
» ſiuis. Quæ uero ſint huiuſcemodi oppoſita paſſiua, ipſemet declarat, dicens: Hæc
» autem ſunt, propria cuiuſque materia: ubi enim cocta fuerit, perfecta iam eſt & fa-
cta: prin

Obſerua cōſiliū

*Concoctio quid
iuxta Ariſt.*

LIBER
da: principium que per
re quopiam acuto lim
dem est caliditas que in
substantia: hu uero in
le rannq; factum fuerit
elle digeſtio, quam op
ſiuis est uel ſpecies, uel
Ex his autem ſequitur
dum, digeſtionem apud
» ſiſ terminum ſignificat.
ſionem ſinem & terminum
ne præcedentis tractatus,
nam generationi & corrup-
tio, pepſin, coctionem ue-
nem, & aſſationem, uel
ex propria cuiuſlibet car-
gnolimus. Eſt enim ma-
tegrine, quod ad fruſtra-
non opus terminum u
» cio perfectio quædam
pericarpio ſunt, tale ali
igitur maturationem de-
tem, quæ ſinis & termina-
tione dicere oporteat, quæ
genus, hoc eſt, concoctio
perfectionis nomine, quo
tionem quæ in eam tendit
plura fortaliſſis quam op
geſtionem accedamus.
» Pepſis, hoc eſt, concoctio
untur medicinarum uel
altero nutrimenti ad pro-
uerſatur ſubſtantiam, & eſt
na. Conueniant autem an-
eſt alteratio. Secundo in
nihil aliud eſt quam poſſit
in altera coagentem ſecum
in prima concoctione com-
aut certe maior eius pars
» cocta remanente. Econ-
coctæ tranſit in ſubſtantiam
qui concoquitur, talis nat-
tio magna ſit pro modo
tunt. At ſi uel pure
ri corpori humano, & co-
quendam modum ſit men-
uaueratur. Quare nec
perfecta concoctio, quom
à moderatoque ſanguine

sta: principiumque perfectionis à propria prouenit caliditate, etiam si ab exterioribus quopiam auxilio simul perficiatur. Et paulò post subdit: Sed principium quidem est caliditas quæ in ipsa existit: finis autem, his quidem natura, id est species & substantia: his uero in subiectam quandam formam, finis est coctionis, quando tale tantum factum fuerit humidum. Nihil igitur aliud uidetur apud Aristotelem esse digestio, quàm operatio quædam caloris naturalis in qualitates passiuas, cuius finis est, uel species, uel qualitas quædam, & quantitas humiditatis.

Concoctio

Ex his autem sequitur, errasse recentiores nonnullos, qui Auerroim sequentes dicunt, digestionem apud Aristotelem in eo loco non alterationem, sed alterationis terminum significare. Quomodo enim digestionis finem doceret, si ipsam digestionem finem & terminum esse putaret? Sed num'ne uidebant Aristotelem in fine præcedentis tractatus, se dicturum pollicentem, operationes actiuarum qualitatum, generationi & corruptioni affines: atque in ipso statim huius tractatus initio, pepsin, coctionem uel, calori adscribentem, atque in maturationem, elixationem, & assationem, ueluti in species diuidentem: quas & ex ipsis nominibus, & ex propria cuiuslibet earum definitione, actiones esse, non actionis terminos cognoscimus. Est enim maturatio coctio quædam seminis in pericarpio, hoc est, in eo tegmine, quod ad fructus tutelam natura fabricauit. Operationem uero per hanc, non opus terminum uel significari, ostendit Aristoteles, dicens: Quoniam concoctio perfectio quædam est. Tunc maturatio perfecta est, quando ea semina quæ in pericarpio sunt, tale aliquid facere possunt, quale ipsum pericarpion est. Constat igitur maturationem de qua Aristoteles loquitur, longo tempore seminis maturitatem, quæ finis & terminus eius est, anteire. Quod cum pariter de elixatione & assatione dicere oporteat, quæ & ipsæ concoctionis species sunt, necessarium est earum genus, hoc est, concoctionem, operationem esse, non operationis terminum. Nec perfectionis nomine, quo ueluti sub genere continetur, rem perfectam, sed mutationem quæ in eam tendit, designari. Sed postquam de philosophorum digestionem, plura fortassis quàm opus esset disputauimus: ad nostram, hoc est medicorum digestionem accedamus.

*Error Auerroistarum.**Digestionis partes motus sunt aut.**Maturatio*

Pepsis, hoc est, concoctionis uel digestionis nomine, in duplici transmutatione utuntur medici: naturali uidelicet, quæ circa escam uersatur, & nihil aliud est, quàm alteratio nutrimenti ad propriam nutriti qualitatem: & altera, quæ circa putridam uersatur substantiam, & est alteratio cessare faciens putredinem, manente substantia. Conueniunt autem ambæ inuicem. Primo quidem in genere, quia utraque est alteratio. Secundo in agente, quia ab eodem calore fiunt, hoc est naturali, qui nihil aliud est quàm potestas per ualida corpora extensa: qui tamen in prima solus, in altera coagentem secum habet calorẽ præternaturalem. Et propterea si id quod in prima concoctione concoquitur similem naturam habet cõcoquenti, aut totum, aut certe maior eius pars in substantiam aliti mutatur, exigua eius portione semicocta remanente. Econtrario autem fit in secunda, quoniam uel nulla pars rei concoctæ transit in substantiam concoquentis, uel exigua eius portio. Si enim humor qui concoquitur, talis naturæ sit, ut mutari in substantiam aliti possit, nec putrefactio magna sit pro modo putrefactionis, plus minus uel eius transit in substantiam nutriti. At si uel putrefactio magna sit, uel humor natura sua talis, ut assimilari corpori humano, & conuerti in eius substantiam nequeat, similis quidem ad quendam modum sit membris solidioribus, sed non adeò, ut in eorum substantiam conuertatur. Quare nec in utraque bile, nec in falsa pituita expectanda est uera & perfecta concoctio, quoniam ultra modum assi hi humores sunt, & ueluti exusti, à moderatòque sanguine per superfluentem coctionem recesserunt. Sola autem

*Pepsis duplex secundum Medicos.**Digestio cibatiur naturalis.*

pituita dulcis & acida, quoniam citra temperamentum sanguinis, præ cruditate remanserunt, ita concoqui ualent, ut in bonum sanguinem, & demum in substantiam membrorum conuertantur. Vtraque uero bilis, & falsum phlegma, & ichores, quum ita concoqui non possint, ut in substantiam membrorum uertantur: factis pro modo suo concocti erunt, quando solidis membris quadantenus similes effecti, & à natura superati, apti redditi fuerint, ut uel ab eadē natura per se, uel cum artis adminiculo expellantur. Et hoc est generalius concoctionis significatum, iuxta quod & pus, & lotium, concocta medici nuncupant.

Et hæc quidem de concoctionis nomine dicta sint: quod licet apud Medicos quandoque opus significare possit, in hac tamen nostra disputatione, solam nobis significat operationem.

De syrupis.

De syrupis uero, primo circa nomen aduertendum, uideri hanc uocem, si græca est, ab ὀρνις, hoc est succis, & σύρω uerbo, quod Latinis est traho, deductam. Non inuenio tamen medicos græcos ea usos: quare fortè ab Arabicis ad nos uenisse putanda est, qui ea uoce utuntur in succis uel decocto cum aliqua re dulci inspissatis. Scio tamen & latinis autores eadem uoce, sed in alio significato usos. Quatum uero ad rem ipsam attinet, medici, annis plus minus trecentis, ad concoquendos humores syrupis usi sunt, ab eaq; ui, quam inesse illis putabant, digestiuos uocarunt: apud eos enim concoctio, digestio, & cōcoquere, digerere dicebatur: qua uoce non ui ex græca in latinam linguam medicinæ interpretes, periculosa æquiocatione, alij quidem in discussione, seu resolutione, alij in diductione & transitu nutrimenti ad membra utuntur. Sed dimissa uocū lite, illud potius discutiamus, an syrupi quibus nunc passim utimur, uim habeant digerendi, seu, quod idem est, concoquendi.

An syrupis insit uis cōcoquēdi.

Ad quam dubitationem breuiter ex his quæ de concoctione declarata à nobis sunt respondentes, dicimus, si proprie & uerè loquamur, nullum ex uocatis syrupis, qui uulgò confecti inueniuntur, uim habere concoquendi: hoc siquidem munus & priuilegium, soli calori naturali debetur: ipse enim est, qui quocunq; trium modorum, quos prius recitauimus, loquamur, concoctionem facere potest, & ei soli referri debet accepta. Post ipsum uero naturalem calorem sunt nonnulla, quæ quatenus calorem ipsum uel fouent, uel augent, eatenus ad concoctionem conducunt, & eam aliquo pacto adiuuant: qualia sunt quies, somnus, modica excalescentia, ciborum boni succi modicus esus, uini parum calefacientis potus. Modicè uero calefaciunt moderata frictio, usus aquarum calidarum commoderatus, pharmaca atque edulia etiam temperatè calefacientia: adde, si placet, & cataplasmata. Ex syrupis igitur tantummodo ij ad concoctionem conferunt, qui ad quodpiam eorum quæ numerauimus, cooperantur, caloremque naturalem aliquantisper roborant: quod in paucis admodum agnosces, si eorum uires methodo quadam uestigaueris. Quosdam enim inuenies alterantes, quosdam uacuantes, quosdam utrunque pollicentes: & ex alterantibus alios calidos, alios frigidos, alios humidos, alios siccos. Atque in uniuersum, quicumque corpus uel corporis humores de una qualitate in aliam transmutant, siue illa qualitas inter primas, siue inter secundas & tertias sit, alterantes dici debent. Et ex uacuantibus, alios per uentrem, alios per urinā, alios per cutis occultos meatus materiam educentes. Ex his autem omnibus, soli hi concoctioni seruiunt, qui calore, odore, adstringendi ui, uel somnum augendo, calori naturali adminiculum ferunt. Quæ cum paucis insint, sequens est, ut pauci sint, qui uel ex accidenti mereantur dici concoctioni deseruientes. Non enim accedendum Drusiano, à solis frigidis & siccis ceu putredini contrarijs, iuuari hanc naturæ operationem asserenti: prohibent enim eam potius ne fiat, quàm factam concoquant. Et hæc quidem de syruporum & nomine & ui dicta sint.

De purga

De purgatorijs uero medicamentis illud in primis aduertendum, antiquiores calidis & uehementibus, atque corpora ualde agitantibus purgatorijs usos: quod uel ex Elaterij nomine licet agnoscere, quod latine agitatorium dici potest: quo nomine non solum in cucumeris agrestis succo, sed in omni purgante medicamine utebantur. Videmus etiam Hippocratem in morbis acutis, elleboro, & peplio usum: quorum alterum adeo uehemens nostratibus uisum est, ut eius usum præformidine ferè penitus abdicarint. Alterum uel ex socio licet agnoscere, quanquã & ex lacte, quo abundat, uis quoque eius potest intelligi. Esse uero hæc calida, sicuti & alia omnia quibus antiquitas ad purgandum usa est, ex Galeno uarijs in locis licet ediscere. In cõmento enim illius aphorismi primi libri, cuius principium, In acutis passionibus &c. ait: Omnia id genus, purgatoria scilicet, sunt potentia calida. Et in aphorismo, Sub cane &c. Exusta tunc natura, eam quæ à purgantibus medicamentis non fert acritudinem. Et libro quarto de uictu morborum acutorum: Quia uehementer mouent & lacerant, ideo prohibentur. Quoties igitur (ut iam ad diluendam propositam quæstionem accedamus) Hippocrates de purgatorio medicamento mentionem habet, de his intelligendus est, quæ ipse in usu habebat: quæ & ualde calida erant, & sua ualida uis corpora uehementius exagitantia, quodammodo lacerabant. At quum nostris temporibus inuenta sint multa, quæ uel frigida sunt, uel modicè calida, qualia sunt siliquæ Aegyptiæ interiora, uel ipsa siliqua uirens ad huc & tenera condita, mel acrium, quod Mannam uocamus, dactyli Indi, quos Tamarindos Arabica lingua appellant, rosarum & uiolearum uel succus, uel aqua in qua maduerint, myrobalanorumque nonnulla genera, & pleraque alia, quis ea dixerit ab Hippocrate simul cum calidis illis suis & acris uetita, quum ab eo fuerint uel penitus ignorata, uel inter purgatoria minime computata: præsertim quum uideamus ipsum asinino lacte & sero usum. Sed nec de his quoque uidetur Hippocrates loquutus, quæ ex fructibus quibusdam confecta, mellèque, uel apum, uel eo quod Sacchar antiqui uocabant, uel zuccharo uulgari condita, nonnihil, exiguum tamen id, recipiunt scammonij, & antea per assationem in cotoneo malo repressi ac castigati, uel alterius cuiuspiam antiquorum purgatorij: & cum magno modo liquoris alicuius frigidi dissoluta, purgationis leuis gratia à recentioribus medicis in morbi initio propinantur. Quæ quum qualitatibus his penitus careant, ob quas sua ipsa purgatoria antiqui prohibebant, careant etiam necesse est his symptomatibus, quæ illa materia non concocta exhibita ægrotantibus inferebant. Quod præter rationem, quotidiana quoque demonstrant experimenta. Deum ego immortalem testor, me, qui iam octo supra quadragesimum annos medicinam uarijs in locis professus, in febrium putridarum principio, nisi aliquid aliud prohiberet, siliquæ Aegyptiæ liquore usum, adiecta tertia parte medicamenti, quod per dactylos uel pruna seplasiarjjs ubique paratur, nullum ex tali potione unquam cognouisse sequi ægrotantibus incommodum, quin potius modicam, & absque ulla notatu digna noxa purgationem. Alioqui neque modus hic euacuationis ab Hippocratis dogmatibus multum abhorret. Scribit enim secundo libro aphorismorum: Inchoantibus morbis si quid uidetur mouendum, moue. Quem locum enarrans Galenus, docet interdum ab initio morborum salubrium purgationem esse faciendam, ut minorem iam factam materiam natura ualeat facilius concoquere. Ex quibus uerbis & nomen & rem ipsam sumpsisse uidentur recentiores, purgationis quam ab initio febrium putridarum faciunt. Id autem quod interdum Galenus faciendum dicit, temporibus nostris crebrius, imò ferè semper faciendum est: siquidem nostro hoc seculo corpora humana longe magis quàm Hippocratis temporibus repleta morbos incurrunt. Antiqui enim, uel parum, uel nihil mane comedebant, quo-

De medicamentis purgantibus.
Elaterium.

Mel acrium.
Dactyli Indi.

Veterū in uictu
moderatio.

tidianisq; exercitijs, frictionibus, balneis, ciborum superflua discutiebant, nec tot
escarum uarietatibus, tamque peruerso earum ordine utebantur. Quis enim est
uel ex infima plebecula, modo misera pauperie non laboret, qui olera, earum ue
radices, legumina, fructus, iuscula, panem, caseum, carnes, pisces, lagana, orbicu
los, placentasque uarijs ex rebus confectas, ut fors fert, absque ullo uidelicet ordi
ne, in eodem uel prandio uel cœna non ingurgitet? quum legamus antiquos, &
quidem Athletas, mane solo pane, uesperis solis carnibus uictitasse. Si igitur Hip
pocrates sobrio illo seculo purgandum quandoq; iussit in morborum initio, quan
to nos id audacius agemus in his qui quotidianis ferè crapulis æstuantes, oppletis
præ cruditate primis nutrimenti uasculis, morbos ex immodica repletione incur
rerunt? Nec est ut quispiam dicat, Hippocratem in aphorismo de morbis his lo
quutum, quorum materia instar furibundi & maniaci hominis, uel animalis stimu
lis Veneris agitati, stare loco nequit, sed huc atque illuc irrequieto motu fluit & re
fluit. Quandoquidem id in laterali morbo Hippocrates iussit, in quo materia non
de loco ad locum uagatur, sed ad unicam mouetur, ad certam uidelicet ac determi
natam sedem, ubi facere cœpit inflammationem. Et Galenus ad eum morbum tra
hens aphorismum, interim prima, interim secunda, interim quarta, & quandoque
quinta die pharmacum purgatorium, libro quarto de uictu in morbis acutis, se di
cit exhibuisse. In quibus uerbis & illud aduertendum, multos frustra, imò cum
ægotantium non leui damno, uereri, ne pharmacum præbeant uel uenam secent
in die uel iudicatorio uel iudiciali. Vt enim fugiendum, ne eo die fiat euacuatio per
artem, quo iudicium facit natura, ita securè & purgatio & uenæ sectio fieri potest,
quocunque die, etiam si de numero crifimorum sit, modo iudicium in ea non ex
pectetur: quarta enim die purgationem se fecisse loco adducto Galenus testatur.
Et in libro curatiuo de uenæ sectione, ad animæ usque defectum sanguinem mi
sisse. Sed hoc obiter dictum sit, fortè alio tempore fustius cum alijs medicorum cir
ca crifes erroribus explicandum: ad idq; reuertamur, quod nobis nunc est princi
pale propositum. Diximus enim Galenum nos opere docuisse, non semper, mate
ria etiam non turgente, ante purgationem expectandam esse concoctionem, sed
in principio pleuritidis, dolore ad præcordia descendente, materiam inflammatio
nem facientem, plerunq; iuxta Hippocratis decretum per purgationem euacua
se. Dicimus quoque nos ab eodem Galeno didicisse, quoties uenæ sectione egens
eam detrectat, uicariam ei subiiciendam copiosiore purgationem. Quod cum
ita in principio, sicuti materia iam concocta possit contingere, sequitur, eo casu re
cte in principio posse fieri purgationem. Ipse præterea primo libro de compositi
one medicamentorū secundum loca, nulla præcedente concoctione, alia ue præ
paratione, utranque bilem & pituitam purgat in alopecia. Atque paulò post idem
facit in manantibus capitis ulceribus, quæ Græci uocant ἀχωπες. Et libro secundo
in capitis dolore, & decimotertio libro methodi, uidisse ait multos, quibus inflam
matio in oculis cœperat, sola per inferiorem uentrem purgatione una die curatos.
Hippocrates etiam in uulneribus & fracturis, & in epidemijs plerunq; purga
tione utitur, absque ulla concoctionis mentione. Atque ut uno uerbo me expe
diam, uix inuenies Galenum in alijs à febre morbis, uel molientem eam, uel expe
ctantem: neque unquam inuenies, aut eum, aut Hippocratem, ueram concoctio
nem per syropos nunc uocatos facientem. Veram dico, quoniam præparationem
& corporis, & humorum quandoque fieri iusserunt: cui per quandam abusio
nem recentiores Auicennam sequuti nomen concoctionis attribuere: quum tamen à
concoctione uera longo distet interuallo. Quod enim uerè concoquitur, ideo con
coquitur, ut, quantum fieri potest, simile euadat concoquenti. Quod uero expul
sioni

fioni paratur, quanto magis id patitur, tanto redditur animali dissimilius, atque ab eius natura magis alienum.

Præterea concoctio fit à natura, non ab arte: illa e contrario ab arte potius quam à natura. Concoctio humorum conseruat substantiam: illa eos dissecat, attenuat, & quodammodo consumit. Concoctio est tantummodo putridorum: illa non putrescentibus etiam adhibetur, & animalis particulis. Concoctio est omnium humorum putridorum: illa solum tenacium aut crassorum. Quare si demus illis, ut quocunque libet modo loquantur, & quamcunque materiæ euacuandæ & corporis præparationem, concoctionem uel digestionem uocent, certe nunquam nobis ostendent, Hippocratem aut Galenum, in tenuibus humoribus, siue eos imbibant uasculorum parietes, siue in uasculis ueluti fluctuent, aliqua uti præparatione: sed in his tantum, qui præ crassitie uel tenacitate, diuelli à suis sedibus non possunt. Corpora enim, inquit Hippocrates, ubi quis purgare uoluerit, oportet bene fluida facere. Quis autem non uideat eos humores melius fluere qui sint tenuiores, & lentore omni prorsus carentes? Tunc enim, inquit Galenus, purgatio bene procedit, cum humores crassi, tenues facti fuerint, & tenaces præcisi, & meatus aperti, per quos transmittuntur. Et in fine commentationis ait: Corpus bene fluidum est, meatibus quidem omnibus reſeratis, humoribus uero incisis atque tenuatis, si alicubi in corpore fuerit humor crassus & tenax. Et in expositione aphorismi penultimi primi libri, tunc humores esse ait ad fluendum facillimos, cum fuerint tenues, & nullo lentore participantibus, apertiq; meatus per quos fieri debet purgatio, & nullam obstructionem habentes. Idem scripsit libro quinto in sextam epidemiam. Libro demum methodi septimo, ne uidear ambitiose multa loca quærere, clare ad eò hanc rem opere monstrauit, ut inueniri non putem idiotam ita rudem, qui intelligere non possit, eum id uoluisse. Vitiosos enim humores in tunicis uentriculi receptos, nullo præuio apparatu, docet purgare per picram, aut per aquam mulsam in qua sit coctum absinthium. Tenacem uero pituitam uentriculo annexam, incidit iubet ante purgationem. Si igitur de hac humorum præparatione loquutus est Rhazes, quæ improprie concoctio uel digestio dicitur, immeritò ab Auicenna reprehenditur: Galeniq; clypeo munitus, facile defenditur. Intentio quippe huiuscemodi humorum digestionis nihil aliud est, quam incisio & attenuatio: non, ut dixit Auicenna, substantiæ adæquatio ad euacuationem facilem parans. Quanto enim materia tenuior est, & lentore magis carens, tanto minus resistit medicamento ei trahenti, & per meatus atq; emissacula facilius pertransit. Quis enim nesciat aquam puram & limpida, facilius & fluere & trahi, quam terrosam & lutulentam? festucasq; tenuiores à succino, & acus à magnete, quam ab illo magnas paleas, & ab hac clauos melius trahi? At si de propria uel de utraq; loquutus est concoctio, longe à uero recessit. Per ueram enim concoctionem non tenuatur necessariò humor, uerum plerumq; potius crassescit: imò si proprie loquendum est, nec crassior necessariò redditur, nec tenuior, sed à calore naturali (ut superius diximus) uincitur & superatur: in qua tamen uictoria frequentius accidit ut fiat crassior, quam ut tenuior, ueluti solidis membris, quæ crassa sunt adsimilatus. Non perdit etiã necessariò crassitiem atq; lentorem, quem prius habuit, ut ex Galeno colligitur circa finem expositionis in secundum librum Prognostici Hippoc. dicente, sputum cõcoctum interdum ob crassitiem & tenacitatem non expui. Quare contrario modo etiam in hoc se habet uera concoctio præparationi: hæc enim id quod crassum est, reddit tenuius: illa quod tenue est interdum facit crassum. At si quis forte nobis obijciat Galenum, in libello de cõstitutione medicinæ dicentem, quod crassum & tenax est, esse attenuandum, & quod tenue crassius reddendum: dicam (ut uerba ipsa demon-

strant) eum loquitur de his superfluis quæ redire ad naturalem habitum possunt, non de his quæ penitus inutilia quum sint, paranda sunt expulsionem. Quam præparationem si digestionis concoctionis uel nomine dignamur, triplicem necesse est redundantium humorum intelligere coctionem. Vnam quidem, & perfectiorem, in his quæ ita eam recipiunt, ut conuerti in substantiam partium corporis redantur idonei. Alteram in his quæ uitiosiora sunt, quam ut mutari in substantiam aliti possint. Tertiam ualde improprie hoc nomen recipientem, qua corpora bene fluida, modo quem superius ex Galeno ostendimus, redduntur. Prima finis est nutritio: Secunda, naturæ uictoria: Tertia, commoda expulsio. Prima & secunda agunt pariter in materiam tenuem & crassam, tertia tantum in crassam & tenacem. Quare culpandus Auicenna, qui indiscriminatim de tribus hisce generibus loquutus est. In eo enim loco ubi docet non euacuandam materiam indigestam, loquitur de digestionem secundo modo dicta. Vbi uero Rhazen taxans, digestionem ait esse adæquationem substantiæ materiæ ad facilem expulsionem, de tertia absque dubio intellexit. Atque eodem modo in narratione, subtilis, crassa & tenacis, præparatione indigentium, quam prædictæ subdit descriptioni.

In prima uero aduersus Rhazen argumentatione, quæ si recte legatur, (mendum enim est in uulgatis codicibus) super digestionem sputi fundatur, digestionem accipit secundo modo. Secunda uero ratio super sedimen urinæ fundata, primæ & secundæ concoctioni potest esse communis: licet eam per æquiocationem trahat ad tertiam. Sed melius fortè fuerit, ut lucidioris doctrinæ gratia rationibus Auicennæ respondeamus.

Ad primam dicimus, aliquod sputum tenue (per sputum intelligendo materiam ei quæ expuitur similem) posse concoqui primo modo concoctionis, id uidelicet quod acidum est uel dulce: & hoc quidem necessariò crassescere, quia non aliter in membrorum substantiam, quæ crassiora eo sunt, transiret. Aliquod secunda tantum: & hoc quidem ubi perfecte à natura uictum fuerit, aliquo pacto crassius fiet: non quod in hoc ratio concoctionis consistat, sed quod ex actione uictoriaque naturalis caloris hoc sequitur. Tertiam uero nullum tenue desiderat: quanto enim crassius fieret, tanto difficilius & à purgante pharmaco traheretur, & per ductus & meatus pertransiret, quemadmodum superius & Galeni autoritate & ratione monstrauimus.

Ad secundam dicimus, sedimen in acutis morbis, in principio non descendere: quia materia quæ secundo concoctionis modo coqui debet, nondum debitam formam adeptam est. Dicimus etiam tenuitatem secundæ concoctionis finem non esse, sed naturæ uictoriam: quæ cum in consistendi statu, nec antea completa sit, in eo, non in principio, sedimen laudabile gignitur & descendit.

Ad tertiam dicendum, quod ars naturam imitans, purgationem materiæ, nisi uel qualitas uel quantitas uel locus cogant, non facit ante concoctionem secundo modo dictam: absque præparatione tamen alia tenuis materiæ arte facta, ipsam expurgare potest. Dico, nisi quantitas cogat: quoniam ubi in corpore tanta redundet materia, ut ab ea natura uel opprimatur, uel periclitetur ut opprimatur, tunc ab initio, & non expectata secunda concoctione, hoc est naturæ uictoria, quæ in tanta copia uix sperari potest, aliqua eius portio per artem demenda est, ut natura à tanto pondere leuata, residuum aggredi possit & uincere. Si enim bonus Athletarum habitus, Hippocrate teste, statim soluendus est: multo magis euacuationem desiderabit malus ægrotantium habitus, non mole tantum, sed & malignitate uires obruens. Rursum, sit Socrates, qui cum summa uitiosorum succorum repletionem febrem incurrat, sequitur, si dum sanus esset euacuatione egebat, quod multo magis ea indigeat febriens, aucta uidelicet ex febre spirandi necessitate, & uiribus oppressis. Item quantitas

titas supra modum aucta ad idem ducere potest, ad quod uitiosa qualitas, hoc est ad mortem. Ergo si in hac quandoque euacuandum ante concoctionem, etiam in illa pariter erit facienda euacuatio. Mala etiam alia quæ humores turgentes efficere possunt, & ab immodica copia contigerunt. Ergo eadem ratione quæ cogit euacuare humores turgentes, cogemur etiam demere immensam multitudinem. Veritas sumpti apparet discurrendo incommoda quæ turgentes humores possunt efficere; ea secundum Galenum in expositione illius aphorismi quarti libri, Pharmacum exhibendum in ualde acutis, si materia turget, eadem die: morari enim in his malum: sunt roboris dissolutio, caliditatis febrilis augmentum, & periculum ne humores qui per corpus uagantur, in aliquod membrum principale decumbant.

Imminere autem hæc discrimina in materia plus nimio aucta, clarius est, quam ut probatione egeat: uires quippe ex immenso pondere labefiunt: calor febrilis cæteris paribus est in maiore materia maior, facillimèque humores totum corpus opplentes principalia membra attingent. Si igitur hæc pericula cogunt nos, materia turgente eadem die euacuare: cogent nihilominus ea supra modum aucta. Quin si quis diligenter consideret, facile agnoscat copiam immodicam magis indicare euacuationem, quam turgentiam. Huic enim possumus alia uia occurrere, reprimendo uidelicet motum, alterando calorem, & membra principalia roborando. Immodica uero repletio nullum habet magis præsentaneum remedium, quam euacuationem. Præterea, si humores qui agitantur & de loco ad locum mouentur ac transfluunt, uacuari debent, ut dicit Galenus in commento illius aphorismi, Concocta &c. quanto magis hi erunt aliqua ex parte uacuandi, qui adeo aucti sunt, ut ferè omnia loca absque alio motu occupent? His rationibus & similibus persuasus, dico solam exuperantem quantitatem cogere quandoque medicum ad euacuationem per pharmacum, & præcipue ubi secari uena non possit, in morbi initio faciendam. Quod uero qualitas idem faciat, omnes fateri oportet, qui turgentem materiam euacuandam esse à morbi initio concedunt: hoc enim ipsum, turgere scilicet, qualitatem quandam consequitur in humoribus repertam, adeo membra lædentem atque extimulantem, ut à nullo recipiatur, & propterea irrequieto motu huc atque illuc pulsa, fluctuet & refluat. Quænam uero sit huiuscemodi qualitas in humoribus reperta, quæ turgere eos facit, à nemine bene determinatum inuenio. Sunt qui hoc in materia tenuitatem referant: quod certe dici non potest: alioqui fateri oporteret, aqueam pituitam necessariò turgere: quod falsum esse nemo est qui nesciat. Mihi autem uidetur inter qualitates primas, hoc solo calori esse attribuendum, qui adeo acris & uehemens sit, ut membra ueluti exurat, atque ob hoc à quouis membro reijciatur: quem certe feruorem in alio humore præterquam in bile, uel bilioso ualde sanguine, inueniri non puto. Quare sola bilis hoc modo turgere dicenda est, & ratione eius sanguis. An uero quæuis exacta bilis putrescens turgeat, & euacuari à principio debeat, non inutiliter quæri potest. Ad quod dubium, quantum mihi uidetur, respondendum est, bilem certa sede intra uenas putrescentem, posse tam remisse calere, ut concoctio in ea sit expectanda. Eam uero quæ extra uenas putrescens intermittentem febrè facit, non sine ratione dixerit quispiam, ante concoctionem posse euacuari. Scribit enim Galen. in commento aphorismi superius adducti, cuius initium, Concocta &c. conuenire, ut illi humores euacuentur, qui agitantur & de loco ad locum mouentur, & transfluunt. Et lib. 8. de compositione medicamentorum secundum loca, turgere intelligit ad excretionem moueri, & nondum ad certam sedem impetum habere aut consistentiam. In libro uero de iudicijs secundo, dicit, in tertianis bilem uehementer moueri, & per singulas corporis partes disseminari, atque delationis impetu per seipsam expurgari, atque ob hanc causam ex sudoribus & uomiti-

Calore esse turgentium humorum causam.

bus finire. Et in commentario cui titulus, Quos purgare oporteat, & quibus purgationis, & quando, ait: In principio serosos & tenues humores euacuabis, concoctionem expectans in crassis & tenacibus, quales natura sunt bilis atra & pituita. Quare si quis in tertiana purgationem bilis ante concoctionem molitur, non solum Galenum, uerum & naturam se imitari dicere poterit, per uomitum & sudorem, sed & plerunque per uentrem bilem in talibus febribus ante concoctionem expurgantem. Exuberans igitur caliditas tenuitati iuncta facit, ut bilis turgeat: tenuitas sola concedit, ut etiam si non turgeat, ante concoctionem euacuari possit.

Verum præter qualitates primas & manifestas, alia quædam qualitas quandoque in humoribus reperitur, quæ turgere eos facit, & die primo egere purgatione: 10 occulta quædam & pestilens malignitas, qua affecti humores, nisi statim purgantur, cor, uel aliud principale membrum petentes, ultimam afferunt perniciem. Hanc & alias quandoque, & annis quinto & uigesimo octauo, supra millesimum quingentesimum, uidimus ante magnam pestilentiam in hac nostra ciuitate, cum maxima mortalium, & præsertim nobilium strage peruagari. Ab initio leni quadam febricula afficiebantur, pulsusque & urina uix à sanis differebant: febris post biduum triduum uel supra modum crescebat, uires prosternebantur, urina ueluti iumentorum, inquietudo, bilis prasina uomitus, materiaque caput petente deliria, modo cum uigilijs, modo cum immodico sopore hominem cruciabant: uarijsque coloris exanthemata per uniuersam cutem efflorescebant, omniaque demum incommoda, & 20 his longe plura sequebantur, quæ turgentem materiam superius diximus comitari. Quare non poteram non admirari, quosdam præcellentis doctrinæ & nominis medicos, purgationem in tam pestifera lue ante concoctionem negligentes, atque alios medicos taxantes, qui ea utebantur. Si qui enim morbi inueniuntur, qui eiusmodi purgationem eadem die ita desiderant, ut tardare malum sit, hoc maxime pestilentes hæc febres requirunt, uelocissimam mortem, nisi ea fiat, inferentes. Sed nonne apud Galenum quinto methodi legerant, quotquot ex immani illa pestilentia incolumes euaserant, multis per uomitum, omnibus per uentrem, corpus antea fuisse & purgatum & exiccatum? Quod siue natura, siue arte factum sit, omnino nobis ostendit, in his qui ex pestilentia seruari debent, exiccationem corporis per 30 purgationem esse necessariam. Quod uero expectanda non sit euacuatio salutem factura in consistendi uigore, ex hoc ostenditur, quod iudicia quæ in pestilentia fiunt, ad mortem potius quam ad salutem tendunt, Galeno teste in secundo aphorismorum commentario, & ipsa comprobante experientia. Quare illi mihi potius probandi uidentur, qui ab initio pestilentium morborum, quanto citius possunt, omnia genera euacuationum exercent, quam qui iudicium, quod potius malum quam bonum in his speratur, expectant. Materiam igitur qualitas euacuare plerunque cogit ante concoctionem. Verum præter quantitatem & qualitatem, idem quoque fieri ex loco, superius ostensum est. Vbi enim ad præcipuum aliquem locum materia decumbit, non expectata concoctione est uacuanda, quemadmodum 40 in laterali morbo est demonstratum.

Ut igitur iam receptui canamus, & nostra disputatio, quæ diu uagando huc atque illuc, ueluti æstro percita, furentem materiam absque ordine sequuta cucurrit, quasi classici uoce ad id unde coepit reuertatur, dicimus, materiam magna ex parte ante concoctionem purgandam: eam enim quæ non proprie turget, sed uel sola quantitate, qualitate, uel loco perniciosa, nisi euacuetur, timetur illaturam, euacuari oportere ante concoctionem à natura factam demonstrauius: sicuti & eam quæ non proprie uel improprie turget, in alijs à febre morbis, & in ipsis etiam febribus debere à nobis potius quam ab antiquis, ab initio minui, peiori scilicet uictu & maiore ocio utentibus, & medi

Ab initio pestilentium morborum euacuandam.

LIB. II.
EPIST. II.
incen
Aldus Sala
cendis dixer
tur secundum
sentire incen
consilio medi
ordum restitui potuerit
tionis ipsius essentiam &
eticam. Affectus hic
cans, nihil aliud mihi esse
mum eius ceruicem
quare inter symptomata
symptoma ex alio sequi
naturam quam ex natura
symptomata malam rem
de excellentissimo Machi
dem saluato ex superfluo
rius generatur. Ex
precuratus, quam præ
mentem ne de cetero lo
da. Demum mala affectu

& medicamenta faciliora atque minus exagitantia habentibus: præsertim quum nihil habeant quod nobis obijciant aduersarij, nisi uulgatum illum aphorismum: Concocta medicamentis purganda & mouenda non cruda, neq; in principijs, nisi turgent: multa autem non turgent. quem tamen in multis exemplaribus non legit Galenus, licet in lib. de humorib. passim legatur. Et ut eum inter aphorismos recipiamus, habemus tamen cui opponamus aphorismum secundi libri decimum nonũ, qui dubio procul Hippocratis est, iubentem in principio mouendum, si quid mouendum est. Quem aphorismum non solum scribit Hippocrates, sed etiam per alium sequentem probat, quia uidelicet circa principia omnia sunt imbecilliora. In his enim duobus aphorismis indulget medico Hippocrates, ut quando ei uideatur, euacuatione à principio utatur: quod & in penultimo primi libri permittit. Et licet dicat rarò hoc faciendum, nos rationibus superius adductis moti, crebrius id facere & possumus & debemus, in materia præsertim serosa ac tenui, qualis est bilis pallida, quæ à recentioribus citrina uocatur, quam nostro seculo uidemus satis abundante. Dicimus etiam, si quando expectanda est uera concoctio, eam per uocatos syru-
 10 pos, qui maiori ex parte eam potius perturbant, quàm agant, non esse procurandam, sed cum his tamen rebus, quæ naturales uires augent & roborant. Nec nos alia præparatione humorũ indigere, nisi attenuatione crassorum, & incisione tenacium, quæ per cibaria & potus magis quàm per syrupos, Galeno teste, qui integrũ
 20 huic rei uolumen dicauit, dicimus facienda. Habes igitur mi Charandine, meam de euacuatione ante concoctionem faciendam sententiam, confusaneè certe & absq; ordine scriptam, ut ab homine sene, & multis negocijs impedito, quæ toties deponere calamum, & interrumpere commentationem coegerunt, ut quod tribus diebus absolui poterat, ad trienniũ ferè protractum sit. Tu autem quicquid id est, pro tuo in me amore boni consules. Vale.

Ex Ferraria, xv. Calend. Septemb. M. D. XXXI.

EPIST. II. pro nobili quodam uiro, magnum ueluti
 incendium in meiendo patiente.

30

Aldasar Sala, uir generis nobilitate, ac in negocijs principalibus exercendis dexteritate insignis, questus est apud me per literas, se, iam agitur secũdus annus, dum lotium emittit, maximũ in uesica urinæ per-
 sentire incendium: quod nec ex medicatarum aquarũ tertia portione, consilio medicorũ facta, nec alijs auxilijs mitigari, ne exiguo quidem,
 nedum restingui potuerit. Huic quantum in me est opem laturus, in primis affe-
 ctionis ipsius essentiam & causas inuestigabo: deinde ex illis curatiuas intentiones
 eliciam. Affectus hic, ut iam primum aggrediar, à recentioribus ardor urinæ uo-
 catus, nihil aliud mihi esse uidetur quàm dolor ulcerosus, uesicam ipsam, & potissi-
 40 mum eius ceruicem atque meatum, qui ab ea per pudendum descendit, affligens: quare inter symptomata, sicuti & quilibet alius dolor, est reponendus. Verum hoc
 symptoma ex alio sequitur, hoc est, ex re exeunte immutata, lotio uidelicet ipso ad
 maiorem quàm ex natura sua exigeret acredinem conuerso. Dico autem, hæc
 symptomata malam temperaturam consequuntur, à falsa pituita, ut per indicia
 ab excellentissimo Machello conscripta apertissime colligitur, genitam. Quæ qui-
 dem falsedo ex superfluo iecoris & renum calore totam lotij substantiã quasi assan-
 tibus, generatur. Ex his igitur ad secundum accedentes, intentiones tam pro-
 prie curatiuas, quàm præseruantes elicimus. Mitigandus igitur primo iecoris & re-
 num calor, ne decætero lotium superfluò exurat: ipsaq; iam facta pituita purgan-
 da. Demum mala affectio ex longo transitu huius mordacis materiæ in meatibus

urinarijs derelicta, pro uiribus auferenda. In qua re sua solita diligentia ac solertia præfens medicus utetur, ad dignoscendum nunquid ulcuscula aliqua in huiusce locis sint facta, quod ut minime uellemus, ita maxime formidamus.

Inter diuersa quæ ad has explendas intentiones mihi occurrunt præsidia, sectio uenæ præcipuū uidetur; per eam quippe & calor membrorum minuetur, & materia partim euacuabitur, partim distrahetur. Nec absterrere nos debet ætas, consentiente naturali temperatura, bono corporis habitu, & uictus ratione quæ præcessit.

Secunda igitur, si expertus & audax sector habetur, uena poplitis: si minus, à tali extrahendæ sunt plus minus uenæ, pro medici præsentis iudicio, unciæ sanguinis senæ. Facta uenæ sectione, bidui uel tridui interiecta mora, potio in aurora bibenda, in hunc modum parata: Polypodij recentis ꝑ. glycyrrhizæ recentis, seminū cucumeris ana semūcia. Myxaria uulgò Sebesten uocata, septem in seri caprini libra, uel in alio, si hoc haberi non potest, tandiu bulliant, donec tertia pars seri consumpta sit, & adiecta decocto bene excolato, rhei barbarici drachma fiat potio, ipso rheo prius tenuissime contrito. Tertio ab hoc purgationis die, deriuationis gratia duæ cucurbitulæ à pari utriusq; natis admoueantur, suprâ quàm sedendo quiescimus.

His peractis, ad ea quæ intrinsecus extrinsecusq; alterant, ueniendum. Iecur igitur inungendum oleo rosaceo, cui æqualis portio succi intybi, quarta pars olei abinthitis, octaua acetii rosacei sit adiecta. Renes succo solatri, cum unguento Galeni in frigidante uocato, æquilance commixto. Vesicæ regio cum toto ad sedem usq; pu-
dendo aqua tepida foueatur, in qua portulacæ & papaueris albi semina decocta sint. Quibus nisi ardor mitigatus fuerit, papaueris ipsius cortices, demum aliquid hyoscyami superaddatur. Ex decocto etiam earundem rerum utiliter fieri possunt lesiones, quæ ad regionem usque iecoris pertingant. Bibenda quoque singulo mane erit solatri aqua, in qua cucumeris, portulacæ, & papaueris albi semina decocta sint, addito modo syrupo de papauere, modo nenupharino. Venter assidue leniendus, modo per siliquæ ægyptiæ liquorem in decocto polypodij resolutum, modo per clysmata eundem liquorem cum melle rosaceo recipiētia, modo per uini fecem tenuissime attritam, modo per senam in sero decoctam. Quod si cum tot præsidij adhuc passio non sit sublata, hirudines uenis ani applicentur, atque cum adiumento aquæ calidæ inferius adeò bene occlusæ ut uapores eius loca hirudinum petant, à quatuor usq; ad sex uncias sanguinis extrahatur. Dehinc ad uehementer in frigidantia ueniendum, de quorū natura sunt trochisci, à Paulo diaphysalidon uocati, qui recipiunt seminū cucumeris partes 4. sem. hyoscyami, cicutæ ana p. 2. scœniculi, seminis lapathij, croci, pini fructuum, amygdalarū amararum, opij ana partem 1. physalidos, hoc est, granorum quæ alchechengi uocant, partes 30. Compone cum uino albo odorato, & fac trochiscos quorum singuli pendeant semidrachmā, quibus primum uteris exterius dissolutis in oleo seminis cucurbitæ: deinde, si opus fuerit, dabis unum ad bibendum cum aqua solatri.

Frustra autem hæc omnia tentarentur, nisi congruo uictu uteretur. Qualis uero hic esse debeat, arbitrandum præsentis medico permitto, sicuti & quæcunq; superius scripta sunt. Non tacebo tamen puluerem in quo magnam habeo fiduciam: cõponitur autē ex physalidibus, hoc est, ut dixi, rubro illo fructu alchechengi uocato, quæ sint numero 12. sem. cucumeris, sem. papaueris albi ana ꝑ. s. saccharo albo ad omnium pōdus. Fiat omnium puluis, ex quo semper ante alium cibum deglutiat semunciam. Bonum etiam erit, si octo decem uenæ myxaria in aqua solatri madefacta per horā ante cibum edat, & in secunda mensa bolum unum ex partibus duabus, seminis cucumeris, & una parte fructu ūpini, saccharoq; in aqua solatri & ros. resoluta, confecto.

Ex ædibus nostris Ferrariæ, IIII. Nouemb. M. D. XXXI.

Epist.

EPIST. III. ad Ioannem Paulum Castilionum medicum.

Per manum quandoq; totum brachium à medicis intelligi. Expositio item obscurorū quorundā Auicennæ uerborum, capite de lapide renum.

10 **V**lvo adhuc Dei gratia, Ioan. Paule, pestilentiaē superstes: uigetq; in me adhuc animus, licet langueat corpus, & podagra me quandoq; lecto detineat, pedesq; adeo imbecilles semper relinquat, ut uix unquā ualeam absq; auxiliatore scalas ascendere. Adiunxerat & sibi chiragram cum tuæ mihi redditæ sunt literæ: atq; utrique successit, longe illis sauior, Nephritis, quæ ut serior, ita molestior adeo fuit, ut ad fauces usq; Orci me deduxerit. A qua tandem Dei optimi munere leuatus, ubi reuifere cœpi meam bibliothecam, literas tuas inueni tertio Calend. Martias ad me datas. Quare crubescens quod tandiu responsum distulerim, arrepto calamo statim respondere incœpi. In primis igitur gratias tibi ago pro tua humanitatis & amoris plena salutatio-
 20 ne, atq; uice uersa, te etiam atq; etiam & saluto, & quantū per absentiam licet, exosculor. Deinde quod ad disceptationē exortam apud nos pertinet, satis mirari non possum, in medico tanti nominis tantam dormitationem, ut non aduerterit, per manum interdum apud medicos significari non solum extremā illam brachij partem, quæ in quinque digitos, palmam, carpumq; & metacarpum diuiditur: sed totum id quod ab humeris extra thoracem prominet, & ex humero, brachio, extremaq; manu cōponitur. Quod si ex Galeno fortē non didicerat, poterat uel ex suo Auicenna cognoscere, lib. 1. cap. de phlebotomia, sex uenas manus secari dicente, atq; tres inter eas magis præcipuas supra brachij curuaturam secandas: iecorariam scilicet, quam ipse basilicam; humeralem, quam cephalicam; & mediam, quam nigram. Manum ergo intelligere eo loco absq; dubio oportet humerum cum toto brachio, uenamq; in synocha secare per quā superiora & inferiora uacuentur, qualis præcipue est media. Sunt tamen qui iecorariam præferant, fortē quia magis ex directo iecur
 30 respicit, quod est sanguinis fons. Vbi tamen sanguis in superioribus corporis partibus magis exuperare uideatur, humeralem secare non fuerit absurdum. Nulla autem ratio ostendit, ut in tanta sanguinis copia, per extremæ manus uenulas fieri debeat euacuatio, præsertim iubente Galeno, nec abnuente Auicenna, ad defectionē usq; animi sanguinem esse educendum: quod ex uenulis illis manus uix fieri posset.

Petis præterea expositionem quorundam uerborum Auicennæ, cap. de lapide renum, quæ in communi æditione sunt huiusmodi: Et iterum si est lapis renum, & generatur secundum plurimū, & non adhuc mingitur, tunc est sedimen urinae retentum cum ea. Et si est uesicæ, & discernitur secundum plurimū post separationem urinae, tunc est fex sanguinis, deinde associatur ei, & diuersificatur ab eo. Dico igitur in primis, in Arabico non omnino similem esse lectionem: ita enim ad uerbum legitur: Et iterum lapis renum generatur secundum plurimū, & non adhuc mingitur urina, & est sedimen urinae retentum cum ea. Lapis uesicæ coagulatur secundum plurimum post separationē urinae: & est fex urinae, quæ non associatur ei, sed postponitur ab ea. Sunt autem hæc uerba in utraque litera, sed præcipue in prima, tanta barbarie obruta, ut Gentilis duobus expositis & altero immutato, sententiam conuiuendo præterierit. Pro uerbo siquidem, generatur, legit immergitur: & participium, retentum, exponit mixtum: & fecem sanguinis intelligit hypostasin. Possumus autem hanc ex ipso elicere Auicennæ sententiam: Si est lapis renum & immergitur, hoc est, ita hæret, ut non adhuc mingatur, sedimen urinae miscetur cum urina. Lapis uero uesicæ discernitur, id est manifestatur, post separationem urinae:
 40

exit quippe primo urina, deinde percipitur lapidis nocumentum, postea exit sedimen, quod demum associatur urinæ: diuersum tamen est ab ea, quia non tantum miscetur urinæ, quantū in lapide renum. Nicolus desperans eorum sensum se posse assequi, attulit quidem uerba, sed dimisit in exposita. Iacobus de Partibus in hoc præferendus Gentili est, quod uerba Auicennæ seruat, nec extra proprium significatum extorquet, sed ex eis eam sententiam elicit quam & tu & alij potestis uidere, & recte, an perperam, iudicare. Ego eo relicto, sensum potius Arabicæ additionis, à nemine adhuc expositæ, conabor elicere: qui (ni fallor) est huiusmodi: In hoc differunt lapis renum & uesicæ, quod dum ille generatur, maiori ex parte urina simul cum suo sedimine retinetur: in huius uero generatione, exit quidem primo urina, 10 deinde eius sedimentum. Prima autem huius sententiæ pars facile intelligetur consideranti modum quo lapis in renibus generatur. Quem modum sicubi aliàs, præcipue libro primo expositionis in 6. Epidemiarum, Galen. demonstrauit. Ait enim:

» Ostensum est in commentarijs de naturalibus facultatibus, renes ad se trahere quic
 » quid serosi tenuisq; in uenis sanguini permiscetur. Vbi uero meatus qui in uentrē
 » huiusmodi serum excolant, plus nimio reuerati fuerint, simul etiam aliquid ex his
 » quæ crassiora sunt, excolatur. Quod quando calefactum, in renum uentre similem
 » p̄oro acceperit consistentiam, si quidem renum excretoria uis totum hoc cum urina
 » nis expulerit, arenosæ in ipsis subsidentia fiunt. Si uero adhærens uētri renis fuerit,
 » difficulterq; ab eo uelli possit, alterum quidpiam sibi ipsi simile ex concaua uena su- 20
 » sciens, amplius augetur: semper enim id quod influit, ei quod præerat circumne
 » citur, atq; hoc pacto p̄orus nota dignæ amplitudinis constituitur. Ex his igitur Ga
 leni dictis ratio reddi potest, quare dum lapis in rene gignitur, urina simul cum suo
 sedimine retinetur, labefactata uidelicet uis renū expultrice, & crassiore materia in
 tra renis concauitatem retenta. Idem ex eodem Galeno colligitur in expositione
 aphorismi ultimi libri tertij, rationem reddente, quare senes facilliter calculo renum
 » laborent. Ait enim: Quum in senibus multæ & crassæ superfluitates generentur,
 » & præter hoc quoq; uirium adsit imbecillitas, obstruuntur plerunq; renes, & lapi-
 » des gignuntur. Obstructis itaq; renibus, & uis eorum facta imbecilli, mirandum non
 est, urinam cum suo sedimine aliquantisper retineri. Et propterea Paulus Aegine- 30
 ta, dum lapis generatur, exiguam urinam excerni dixit, atq; meatus per quos excer
 nitur adstringi. Potest tamen tanta esse arenularum copia, nec uis renum excreto
 ria adeo imbecillis, ut arenis quibusdā exitus pateat: quod & ipse Paulus expres
 sit, & fortè Auicēna cognouit, addens particulam, secundum plurimum. Quæ ue
 ro dixit de lapide uesicæ, consonant Galeno libro primo de locis affectis, lapidis in
 dicia esse dicenti, quod primo exit urina aquæ similis. Et lib. 6. quod pus ex uesica
 exiens, sine urina plerunq; excernitur, quia à loco propinquo excernitur. Vtrum
 que autem horum tetigit Auicenna: primum, cum ait, post separationem urinæ la
 pidem coagulari, postquam uidelicet urina aquosa exiuit, & fex retenta est: secun
 dum, ubi ait, Et est fex urinæ quæ non associatur ei, sed postponitur ab ea. Hæc 40
 sunt Ioannes Paule dilectissime, quæ pro expositione illius difficilis textus mihi se
 obtulerunt.

Demum in calce tuæ epistolæ à me petis, an è re tua esse putem, ut in patriam reuertaris: quod te querere arbitror, quia multos per proximam luem interisse hic medicos intellexeris. Quæ res si te mouet, illud etiā considerare debes, quod si pauci supersunt medici, pauci quoq; sunt qui eorum opem exposcant: mediam enim hominum partem perisse publica fama est: sed & in defunctorum medicorum locum multi insurrexerunt, qui uix, quando tu hinc recessisti, ad grammaticos pergebant. Fruimur præterea magna nunc salubritate. Quare cogitandum tibi est, si in patriam redieris, per multos menses proprio ære te militaturum: nisi fortè profi-

tendi

tendi publice munus
 douico Bonacolo, ut de
 Gymnasio futurando.
 Ex Ferraria.

EPIST.

Egi amantissimè
 te, quam etiam
 te, & cetera
 rationes tua
 illi sentias
 des dedit: aut si
 citauerit. Parumque
 hisq; ac pedibus in uent
 nam ipsi carnis, con
 neranda antiquitas, s
 que ab Hippoc. uel a
 bro de Diæta: qui q
 ti adscribitur, in hunc
 alper mouet. Post qu
 ro sanguinem crassior
 dicit in uisita exicant
 aperitissimis uerbis lib.
 cholici sanguinis genera
 subscribunt. Sed & P
 Post quos omnes Simeon
 colligens, inquit: Carnes
 minime uero his qui temp
 rum partium, & melanc
 bes Laomiosq; prætereant
 exollis, diu aliquo pacis
 totum suffragantur. V
 dum fuerat, circa hæc me
 autem alteram eorum ag
 dem, quod cum de temp
 tur, quam in se, uel quo
 hac consideratio) sed ho
 dumq; uel succum di
 dumq; uel succum redde
 succo uenire, quod ura
 medicina agunt quid
 te quam agant. Tertio
 quod in sanguinem
 te calida, siue frigida: su
 ut penitus mutata: à mu
 te frigida, si uidelicet p
 ra, non boni sanguinis
 quæ inuestiganda sit.

tendi publice munus iterum aggrediare. Quod facile consequeris, aspirate tibi Lo-
douico Bonaciale, ut doctissimo, ita bonis ingenijs fauete: quem praefectum aiunt
gymnasio instaurando. Vale.

Ex Ferraria, IIII. Calend. Sextiles, M. D. XXIX.

EPIST. IIII. ad Iacobum Pharusium medicum Regien-
sem, de Leporina carne &c.

Egi amantissime Iacobe, nec sine uoluptate, quae tu non minus argu-
te, quam eleganter, pro leporina carne disputasti, eam & boni succi es-
se, & coctum non difficilem probans. Adeo autem mihi applauserunt
rationes tuae, ut non minus tibi debere id animal putem, si quis modo
illi sensus sit, quam illi poetae, qui primam ei gloriam inter quadrupe-
des dedit: aut ijs, qui formosum fore septem diebus dixerunt, qui leporinas carnes
estauerit. Parumque abfuit, quin tuis argumentationibus uictus, manus dederim,
hisque ac pedibus in tuam sententiam uenerim. Quod certe non inuitus fecissem, quo-
niam ipsis carnibus, cum datur, ego quoque libenter uescor. Verum deterruit me ue-
neranda antiquitas, & ad haec usque secula quasi per manus nobis tradita sententia,
quae ab Hippoc. uel ab aliquo certe uetustissimo coepit autore. Scribitur enim in li-
bro de Dieta 2. qui quidem Galeni tempore a multis, nunc ab omnibus Hippocra-
ti adscribitur, in hunc modum: Leporina caro sicca & adstringens, lotium aliquan-
tis per mouet. Post quem, quisquis ille fuerit, Galen. lib. 2. de escis ait: Leporum ca-
ro sanguinem crassorem gignit. Et in comment. de attenuante uictu, utilem eam
dicit in uictu exiccante, non autem attenuante, quia crassum sanguinem gignit. Et
apertissimis uerbis lib. 3. de locis affectis, magnam eam habere uim dicit in melan-
cholici sanguinis generatione. Psellus quoque & Paulus eisdem fere uerbis Galeno
subscribunt. Sed & Psellus inter cibaria atram bilem gignentia eam connumerauit.
Post quos omnes Simeon in lib. de escis, quasi quaecumque dicta a uetustioribus erant,
colligens, inquit: Carnes leporum, his qui exiccare corpus uolunt, ualde conducunt:
minime uero his qui temperatura sunt sicciore, sanguinem quippe gignunt crassa-
rum partium, & melancholicum. Fecerunt omnia haec Graecorum dicta, ut Ara-
bes Latinosque praeteream, me cogitare, nunquid rationes, quibus leporinas carnes
extollis, dilui aliquo pacto possent: aliaque in contrarium afferri, quae antiquorum au-
toritati suffragarentur. Vtrumque autem post sacras ferias, in quibus mihi ipsi uacanda
fuerat, circa haec meditati, non post multam indaginem occurrit. Antequam
autem alteram earum aggrediar, nonnulla tanquam nota subiicienda. Primo quidem,
quod cum de temperatura cuiuspiam rei medici loquuntur, non de ea loquuntur, quam in se, uel quo ad totam naturam habent, (ad philosophum enim spectat
haec consideratio) sed hominis consideratione: ita ut id calidum aut frigidum, humi-
dumque, uel siccum dicatur, quod humanum corpus calefacere, frigefacere, humi-
dumque uel siccum reddere potest. Secundo subiiciendum, escas & medicamina in
hoc conuenire, quod utraque in nos agunt & a nobis patiantur: in hoc differre, quod
medicamina agunt quidem potius, quam patiantur: escas e contrario magis patian-
tur quam agant. Tertio subiiciendum, escas tandiu rationem medicamenti subire,
quandiu in sanguinem mutantur: ubi uero perfecte in sanguinem uersae sunt, si-
ue calidae, siue frigidae fuerint, ab eis semper calorem augeri. Quarto, escas, etiam
ubi penitus mutatae a nutriente ui sunt, posse corpus reddere multo quam esset an-
tea frigidius, si uidelicet plus frigidiorum humorum, pituitae scilicet & nigri humo-
ris, quam boni sanguinis & bilis generent. Ex his quatuor suppositis colligitur,
qua uia inuestiganda sit, & leporinae carnis, & cuiusque alterius escas temperatura.

Rationes, quibus
alimētorum
temperaturae inue-
stigandae.

Non enim extrinsecæ cuiuspiam rei uel consideratione uel cōparatione id metien-
 dum, sed relatione ad corpus humanū iudiciū faciēdum: ex hoc quippe habet quid,
 ut sit homini cibus, quod talem habet cum homine similitudinem, ut cōverti in eius
 substantiam possit: hoc enim est, & non aliud, quod facit aliquam rem, & dici & esse
 se hominis escam. Et licet agere dum mutatur in corpus hominis aliud possit, non
 propter hoc esca, sed medicina potius dici debet. Si quis igitur recte iudicare uolue-
 rit leporinæ carnis quatenus esca est, temperaturā: agnoscere eum in primis oportet,
 in quos humores à calore humano concocta uertatur: quod certe non nisi ex
 » longo usu dignosci euidenter ualet. Omnia enim nutrientia, ut Galenus ait lib. 3.
 » de temperaturis, alterāt aliquo modo corpus, sed immanifeste, dum semel tantum 10
 » accipiūtur: uerum si longo tempore offerantur, ualde alterant, atq; manifeste cor-
 » pora immutant. Et lib. 1. de escis: Escæ cognitio uix in multo tempore ex determi-
 » nata experientia recte fit. Et Hippoc. in Epidem. Cibi & potus experientia egent.
 In hoc ergo iudicio quod longo experimento innititur, standum antiquorum ob-
 seruationi, præsertim quādo illis rationes quoq; aliæ consentiunt, quas Galenus ab
 extrinsecō acceptas uocat: inter quas multum ualida ea, quæ à carnis ipsius substan-
 tia assumitur, quæ certe in hoc animali dura satis apparet. Facit autem hæc durities,
 » ut serò, & paulatim nutriat. Quæcunq; enim dura carne constant, ait Galenus in
 » expositione aphor. 18. lib. 2. tardius & paulatim nutriunt. quod non leue frigidita-
 » tis argumentum est. Quemadmodum enim id quod facile cōcoquitur & celeriter 20
 » nutrit, est quo ad nos calidum, Galeno teste, in fine libri tertij de temperaturis: ita
 econtrario quod tarde & paulatim, esse quo ad nos frigidum. Facile enim id in sub-
 stantiam nostram conuertitur, quod cum natura nostra maiorem habet similitudi-
 nem: atq; id difficilius, quod magis dissimile. Sumus autem nos à prædominio cali-
 di & humidī. Est præterea eadem durities euidens indicium siccitatis, ut ex 2. lib. de
 temperaturis, à Galeno colligitur. Licet enim nō omne durum sit siccum, id tamen
 durum quod neq; à uehementi calido duratum est, neq; à uehementi frigido con-
 gelatum, proculdubio est siccum. Tanta autem caliditas esse in lepore non potest,
 ut carnem eius induret: nec tanta frigiditas ut congelet. Quare quum sit dura, om-
 nino etiam sicca esse uidetur: alioqui & ipsa sola durities eam à numero bonarū car- 30
 nium eximit, Galeno teste, in lib. de attenuante uictu. Quod etiam testatur dissimi-
 litudo quam habet cum carne porcina, quæ præ cunctis carnibus, Galeno & ipso
 sensu teste, est nostræ magis similis. Et propterea inter carnes quibus uescimur, sta-
 tuti potest ueluti mensura & regula, cuius cōparatione alias cognoscimus. Rece-
 dere autem ab ea leporinam per frigus & siccitatem, nemo (ni fallor) ambiget, qui
 utrāq; bene norit: exanguis enim, arida, & ueluti uista leporina uidetur, suillæ com-
 parata, uaporeq; omni atq; humore ac tenacitate ferè priuata: fragilis uero, & ceu
 fibris abundans: quæ omnia & difficilem cōcoctū, & seram ad diducendum osten-
 dunt. Agilitas quoq; & in currendo uelocitas eam ualde à sue differre ostendunt,
 quod animal pigrum ualde est & ociosum. Sed & timiditas frigus indicat. Si enim 40
 siccitati coniungeretur caliditas, audaciam, quam summam in leone calido & sicco
 animali uidemus, in lepore quoq; efficeret. Si igitur substantia, durities, squalor, fra-
 gilitas, fibrarum copia, & suillæ dissimilitudo, antiquorum autoritati & longo expe-
 rimento consentit, hanc carnem à numero bonarum seiungentium: quis non potius
 credat Galeno, inter quadrupedes suem, uitulū & hœdum duntaxat cōmen-
 danti: quā poëtæ, eam fortè titillatione potius proprii palati, quā certa ratione
 laudanti? Sed dices fortè, te non à poëtis, alioqui mētiri assuetis, sed rationibus per-
 suasum in hanc sententiam uenisse. Ideo tentanda mihi tuarum rationum solutio:
 quarum prima ex sanguine accepta talis est: Si leporina caro est melancholica, san-
 guis quoque eius erit melancholicus: talem enim temperaturam habet caro, quæ
 lem ha

Caro porcina,
 humane maxi-
 me similis.

lem habet sanguis. Quod Galeno & Auicenna uel est, non autem & suillæ sanguinem crassum & doleat, concoctum uel tur capia tur per primis, mi lacobe, ad nō quod felices talem tem nū nutrimentū à numi ad hoc constat, quod sanguine nutriunt. Quæretur ut omnes corpora peraturā: quod est ab peraturam ad ea quæ partium corporis calidit post sanguinem, hoc uelidior est sanguis quā denter (ni fallor) collig sanguinem, ut tuiple 20 3. de escis: quum ram dum, cap. eiusdem e succi, inter escas cui pa nem ceu concoctū dū tecreta, nō necessariō e uidenter tamen probat as enim, & (ut tu uocas quid diluor est, ait Auicenna timidior, idem Auicenna hoc animali summus, ma non est calor indicium, ualde calidum est) sanguis stigerimus, certo argu tatem, sicuti neq; ex eo qu malum sanguini, fibrarū conetescendum apuonem siccitatis igitur a uoritas, p rini sanguinis affirmat tr Galenus attribuit. Dicitur nā dulcia esse calida, sed modicè dulcia sunt, esse uolunt, ut calidus, homin nō dico cōparatione, e calidus est. At si sangui man quoque carnem fi Galeni autoritas, leporin tura. Quod ad Auicenna me magni momenti non possumus, posse quidem maculosum agi, quā h

lem habet sanguis. Quod leporinum sanguinem esse melancholicum ais, rationi, Galeno & Aristoteli uidetur repugnare. Rationi quidem, quia tenuis & aqueus est, non ater & spissus. Aristoteli uero, qui fibrarum ratione quæ leporino defunt, sanguinem crassum & terreum esse dicit. Galeno quoque, qui lapidum eum dicit, & dulcedine, concoctionis facilitate, sanguinem auium superare. Hæc quidem uidentur capita tuæ primæ argumentationis, fusius tamen à te explicata. Mihi autem in primis, mi Iacobe, id non constat, quod ueluti basis fundamentumque est argumenti, quod scilicet talem temperaturam habeat caro, qualem habet sanguis. Mutari enim nutrimentum à nutriendo debet, non e contrario, res nutrita à nutrimento: quod uel ex hoc constat, quod diuersarum temperaturarum particulae ab uno eodemque sanguine nutriuntur. Quare si talis esset animalis nutriti natura, qualis est nutrimenti, fieret ut omnes corporis particulae ex eodem sanguine nutritæ, eiusdem essent temperaturæ: quod est ab omni ratione alienum: quum nemo sit qui nesciat, carnis temperaturam ab ea quæ est ossis, plurimum differre: sicut etiam scimus in latitudine partium corporis calidarum multis numeris sanguinem uincere carnem: siquidem post sanguinem, locant cor, post quod iecur, & post ipsum carnem. Longe igitur calidior est sanguis quam caro. Sed ex tuis, imò ex Galeni dictis abs te adductis, euidenter (ni fallor) colligitur, carnem non sequi sanguinis naturam. Leporinum enim sanguinem, ut tu ipse recte adducis, sanguini auium Galenus præponit, cap. 22. lib. 3. de escis: quum tamen auium carnes non solum leporinis, sed omnium quadrupedum, cap. eiusdem 67. concoctu dicit esse faciliores. Et in lib. de rebus boni mali uelucci, inter escas culpa uacantes, carnes multarum auium reponit, omnemque sanguinem ceu concoctu difficilem uituperat. Ex animalis igitur sanguine, iuxta Galeni decreta, non necessario colligitur carnis temperatura. Verum ut hoc tibi detur, non euidenter tamen probas, leporinum sanguinem non esse melancholicum. Tenuitas enim, & (ut tu uocas) aqueitas, frigus ostendunt, non calorem. Sanguis enim qui dilutior est, ait Aristot. lib. 2. de Partib. animal. cap. 4. frigidior est: eaque animalia timidiora, idem Aristoteles dicit, quibus est dilutior: qui certe timor uel solus in hoc animali summus, maximum est frigiditatis argumentum. Porro sicuti tenuitas non est caloris indicium, ita nec crassities frigoris. Tauri enim (quod certe animal ualde calidum est) sanguis crassissimus est, eodem Aristotele teste: qui cum etiam sit nigerrimus, certo argumento nobis est, ex coloris nigredine non ostendi frigiditatem, sicuti neque ex eo quod concrescit & spissatur: nam & hoc calidissimorum animalium sanguini, fibrarum ratione contingit, quæ crassiores eum reddunt, & ad concrendum aptiores, ut Galenus quoque lib. 1. simplic. medic. confirmat. Aristotelis igitur autoritas, pro antiquis potius stat, quam pro tua sententia: nec leporini sanguinis affirmat frigiditatem, sicuti nec saporis suauitas, uel dulcedo quam ei Galenus attribuit. Didicimus enim ab eo, lib. de simplic. medic. 4. cap. 6. non omnia dulcia esse calida, sed ea tantum quæ dulcedinem magnam habent: quæ uero modicè dulcia sunt, esse frigida. Ad tantam autem dulcedinem hic sanguis non attollitur, ut calidus, hominis comparatione, ob dulcorem existimari debeat. Homini dico comparatione, quia aliarum leporis particularum comparatione omnino calidus est. At si sanguis leporinus frigidus est, sequitur, si ratio tua concludit, leporinam quoque carnem frigidam esse oportere. Nec ratio igitur, nec Aristotelis aut Galeni autoritas, leporinum sanguinem & eius carnem ab atræ bilis submouent natura. Quod ad Auicennam uero attinet, cuius etiam autoritati inniteris, licet ea apud me magni momenti non sit, dicere tamen possum iuxta ea quæ tanquam uera supposuimus, posse quidem leporinam carnem dum extrorsum adhibetur, & ut pharmacum solum agit, uim habere calefaciendi: dum uero intra corpus accepta, atque

Leporinum sanguinem non esse melancholicum.

Timor frigiditatis signum.

ab eo mutata est, in melancholicum sanguinem uersa, reddere corpus frigidius. Disputationemque nostram sub escæ consideratione, non sub pharmaci esse ratione: ad quem modum & ipsemet Auicenna capite de lepore, frigidam eam dicit & siccam. Atque per hæc primæ tuæ argumentationi satisfactum puto: pariterque secundam eiusdem fundamentis elidi, tanquã eidem ferè medio innitentem, quod scilicet ea caro melancholica esse non possit, cuius sanguis non sit melancholicus, qualem non esse leporinum ostendit tenuitas, aquea substantia, dulcor, atque fibrarum carentia, aquam potius quàm terram præ se ferentia. Diximus enim, animal nutritum reddere potius nutrimentum sibi simile, quàm econtrario nutrimentum animal. Diximus præterea, aqueam fluxibilemque substantiam non auferre à sanguine frigus & 10 siccitatem. Acetum quippe, aqua rosacea, omphacium, necnon aqua in qua fabæ, lentes, glandesque bullierint, simul cum fluida substantia frigus habent & siccitatem. Argumentum uero quod ab experientia sumitur, per contrariã experientiam confutatur, longiori obseruationi, & maiorum uirorum autoritati, & præcipue Galeni, innixam: quem certe, quicquid alij sentiant, & nebulones nonnulli garriant, à Deo optimo maximo mundo datum puto, ad tam necessariam hominibus artem, medicinã uidelicet perficiendam. Nec est ut dicat quispiam, lepores nostros ei fuisse incognitos, qui sint Græcis meliores: siquidem in Galeni patria nasci puto longe nostris præstantiores. Vidi nanque in inferiore Pannonia, quæ ad Græciam uergit, multo nostris pinguioribus & sapidioribus. Nolim autem te ad eorum sententiã 20 accedere, qui Galenum culpant, quasi uina alba, dulcia esse posse negãtem: quum sint apud nos, corrupta fortè à Trebelianis uoce, Trebiana uocata alba simul & dulcissima: in hoc nedum mente, sed & oculis adeò cæcutientes, ut nondum colorem album à pallido, rufo, flauo, fuluo, aureoque dignoscant: sed uulgarem loquendi consuetudinem sequuti, quacunque uina nec rubra, nec cerasiola, nec nigra sunt, alba putent: quibus si aliqua mens adesset, nec essent ab odio in Galenum penitus infatuati, facile erat hanc distinctionem ab ipsomet Galeno discere in proprio com- 30 mentario de uinis. Vbi enim dixit, nullum album uinum esse dulce: statim subdit, Flaua & fulua nonnulla sunt dulcia. Sicuti & libro de uictu morborum acutorum tertio, postquam dixit: Dulce uinum statim & nigrum est. paulò post & in eadem 30 commentatione ait: Duplex est fuluum, sicut & nigrum: hoc quidem dulce, illud austerum. Nolim tamen te suspicari me in hæc tui causa diuertisse, quem nouerim & Galeni, & omnium bonorum autorum studiosissimum. Nec accusandi Galeni gratia, sed excusandi potius, uinorum exemplum attulisse. Sed ob nonnullos Galenomastriges, qui quum uix pedem in medicina promouerint, à primisque disciplinis penitus ieiuni sint, in foro, in tabernis, in circularibus sermonibus aduersus Galenũ, quem ne nominare quidem digni sunt, blaterare non desinunt. Sed hos in sua ignorantia, ceu malis aibus initiatos relinquentes, ad secundam tuam dubitationem accedamus: in qua probare conaris, laboranti quartana febre, affas magis quàm elixas eas carnes conuenire, quoniam sint calidiores pariter & humidiores. Calidiores 40 quidem, quia à calido igneo coctæ, non aqueo ut elixæ. Humidiores, quia densata ab igne extrema parte, humiditas tota intus manet, quæ in elixatis educitur.

Habes autem tuæ sententiæ assertorem Aristotelem, quem ueluti oraculum omnes obseruant, & meritò uenerantur. Ego uero Galeni clypeo munitus, in his præsertim quæ ad medicum magis quàm ad philosophum spectant, Aristotelem minime formido.

Vna igitur & prima euadendi uia hæc sit, si dixero Aristotelem naturam rerum in seipsas sequutum, affa elixis humidiora statuisse, congenitæ uidelicet humiditatis ratione, quæ in affatione adseruata, elixatione deperditur. Quam considerationem

In Galenomastrigas inuehitur.

nem quam medicus
eam quam humani
in quibusdam
Atheniensium
prio humore, elixas
His adhi potest
dora afferamus: conge
lirat, quantum affa
na enim cum esse igni
e uores plus nimio exacer
quomo problemate, secun
ens exurdi: contra uer
ura siccas, humiditas red
quod per elixationem
nem sit siccius, ut scribit
fationem acquiratur cal
nullis auferunt, nonnu
tiam, necnon & affa
tinet, leporina carni
to tatem superaddi.
De albo uero à Ga
rum quæ in ipso melle
que piperis, alterius ue
mini palato, quod exp
in poro & anetho & sal
erenda humiditate gra
tudinis, & reliquorum
Haud magis autem p
rationem sit: alioqui secun
u grandioris capitis in
poro bilis ex hoc iure g
est. Anethi etiam sine
Calidiores enim & sic
Ad hunc modum par
for, præcipue si non deli
cium est, ut qui tibi ex
leam. Verſari igitur u
to petis, antiqui uidelicet
temque ad Paulum Aeg
Pompholygos unciz
adijuntur cera: unciz
unciz sex.
Chamamelon oleum
rum, ut scilicet unciz di
leiorum, amoto albo, in
telo ut transpiret obte
raum adseruetur. Verum

nem quum medicus non sequatur, quemadmodum ab initio supposuimus, sed eam quam humani corporis comparatione res fortiuntur: mirandum non est, si hac in quaestione, sicuti in plerisque alijs, à philosophis dissentit.

Altera responsio communis est, nec multum à priore differens, quæ assa proprio humore, elixa aduentitio ait abundare.

His adijci potest tertia, ut simpliciter & absolute utroque humore, elixa humidiora asseramus: congenito quidem, quod cum per elixationem non in tantum amiserint, quantum assa per exustionem: aduentitio, quem ab aqua acquisierint. Tantam enim uim esse ignis assantis dicimus, ut nedum exteriores partes, sed & interiores plus nimio exiccet. A qua sententia nec Aristoteles ipse abhorret uigesimo quinto problemate, sectionis uigesimæ secundæ, à pane dum torrescit, humorem dicens extrudi: contra uero in aqua tantam humiditatem, ut res alioqui propria natura siccas, humiditas reddat. Cuius rei euidentis argumentum in hordeo habemus, quod per elixationem amissa siccitate, adipiscatur humiditatem: & per torrefactionem fit siccus, ut scribit Galenus capite octauo primi libri de escis. An uero per assationem acquiratur caliditas, an auferatur, absolute dici non potest: siquidem nonnullis auferitur, nonnullis adfertur, iuxta diuersam rei & temperaturam & substantiam, necnon & assationis modum. Quantum autem ad propositum nostrum atinet, leporinæ carni modicè atque ut coquina requirit assæ, nullam arbitror caliditatem superaddi. Et de leporinis quidem carnibus hæc satis sunt.

De albo uero à Galeno uocato iure, non est ut scrupulose inquiras, quænam eorum quæ in ipso miscetur seruanda proportio sit: sicuti neque salis, neque rhu, neque piperis, alterius uel rei quæ condimenti gratia opsonijs adduntur: sed pro domini palato, quod exploratum esse coquo debet, diuersa portione miscentur. Ita in porro & anetho & sale & oleo, quæ iuri albo & pitisanæ, tum uoluptatis, tum coercendæ humiditatis gratia adijciuntur, habita conditæ rei, regionis, horæ, consuetudinis, & reliquorum id genus ratione, plus minus uel miscendum.

Haud magni autem puto referre, quodnam porrum accipiamus, modo id hortulanum sit: alioqui seculo nostro solum capitatum serunt: licet non magnopere ut grandioris capitatis sit laborent olitores. Nec etiam est ut uerearis, ne cognominis porrò bilis ex hoc iure gignatur, refracta omni acrimonia ex aqua in qua excoctum est. Anethi etiam siue folia, siue semina, siue comam acceperis, non ualde peccabis. Calefaciendi enim & siccandi uim omnes eius partes habent, nec odore carent.

Ad hunc modum parato iure, piscibusque in eo elixis, ego quoque libenter uescor, præcipue si non desint oliuæ: quæ ne deessent tua liberalitate cum caueris, factum est, ut qui tibi ex asse debebam, etiam grandi ære fœnerato, soluere non ualeam. Versaui igitur uniuersam supellestem, ut illud soluerem quod ultimo loco petis, antiqui uidelicet cuiuspiam medici Diapompholygos descriptionem: tandemque ad Paulum Aeginetam confugi, apud quem lib. 7. sic lego:

Diapompholygos.

Pompholygos uncia duæ, lithargyri uncia tres. Teruntur cum lini succo, & adijciuntur ceræ uncia sex, adipis gallinacei uel anserini uncia duæ, chamæmeli uncia sex.

Chamæmelon oleum ex floribus intelligo, modo quo idem Paulus præcipit, paratum, ut scilicet uncia duæ florum uiridium quidem, sed per unam diem ante collectionem, amoto albo, in sextarium Italicum olei coniiciantur, uaseque simplici lineteolo ut transpiret obtecto, per dies quadraginta insolentur, uas deinde bene obturatum adseruetur. Verum nec mihi displicet, id quod à nescio quo, non aspernabitur.

li tamē medico, Galeno additum est: quisquis enim ille fuit, à Galeni dogmatis nec in hoc ipso medicamine, nec in alijs multum recedit. Et hæc quidem qualiacunq; satis nunc sint, aliàs fortē opulentiores facti dabimus meliora. Vale.

Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias, M. D. XXXI.

EPIST. V. Consilium pro muliere, uteri pruritu laborante.

LEuatus aliquantisper varijs & corporis & animi molestijs, saluti filia¹⁰ tuæ consulturus, fesso calamo manum admoueo. Hæc, ut scribis, septem supra triginta annos nata, tēperaturaq; & totius corporis & uteri calidiore, duplici symptomate iam sexennium uexatur, uteri uidelicet ingenti pruritu: cui si quando cedens, uel leuiter locos scalpserit, aliud statim, foeda scilicet pollutio sequitur. Horum primum ad tactus sensum pertinet, qui corrupta sensatione id sentit, quod sentire non deberet, materiam uidelicet tenuem, exiguū ueluti morsum quendam cuti inferentem. Alterum ad exiens mutatum: exit quippe res quæ exire eo modo non deberet. Morbus à quo primū pendet symptoma, est cōtinui solutio, ab acredine humorum facta: ueriq; simile est (licet hoc non scribas) tum ex natura ipsa humoris, tum ex frequenti scalptura gigni in loco pustulas. Cuius uero generis sit hæc materia, quæ certe pruritur, & ut ego puto, etiam pustulas facit, ex his quæ à te scribuntur cognosci potest. Sanguinem enim qui per menstruas purgationes exit, flauescere ais, iugiterq; manare ex utero croceum humorem, præcipue triduo ante mensium profluuium, præcedente ueluti anteambulatione, exiguo sanguinis fluxu. Ostendunt autem omnia hæc materiam quæ pruriturum facit, esse sanguinem biliosum, ex totius corporis temperatura, præcipueq; iecoris superfluo calore genitum. Qui etiam sanguis ex locorum calore, maloq; eorum habitu impensius calens, solutionem quandam continui, & hac mediante pruriturum, & ueluti titillationem quandam facit: ex quibus non deficiente seminali materia, quæ & ipsa, & natura sua, & bile ipsa exacuta, uim expulso²⁰ riam irritans, ex leui occasione prorūpit. Quibus ex rebus secundum sequitur symptoma, seminalis materiæ eruptio.

Vt igitur utrumque amoueat, nec amplius redeat, euacuandus ex locis est biliosus sanguis, cauendumq; ne amplius ad eos fluat: amouendaq; mala qualitas ibi facta, quæ nutrimentum maligno illo acore inficit. Et quia iecoris totiusq; corporis immodicus calor, causa est ut sanguis biliosior generetur, refrigeranda ea sunt: simulq; membra ad seminis generationem cōcurrentia, ut quantum fieri potest exiguum semen fiat, & minime mordax.

Vt autem hæc ordine quodam fiant, & ad particularia ueniatur, ante omnia iecoraria uena incidenda est, selibraq; sanguinis ad minus mittenda: sequenti uero⁴⁰ die, uel uno aut altero interposito, iuxta uirium robur, bibenda hæc potio: Senæ uncia una, seminum lactuæ & intybi ana ʒ. semis, bulliant in uncijs sex aquæ nymphææ, id est nenupharis, donec tertia pars sit consumpta: abiectisq; herba & seminibus, in decocto soluantur liquoris siliquæ Aegyptiæ, quam casiam uocant, ʒ. ʒ. rhei barbarici ʒ. ʒ. & fiat potio quæ in aurora bibatur.

Sequentibus diebus utatur hoc syrupo: Seminum fumi terræ, lactuæ, intybi, ana ʒ. s. senæ drachmas quinque. Bulliant in uncijs sex aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & decocto adde syrupo rosati facti ex rosis recentibus septies mutatis ʒ. 2. Utatur hoc syrupo diebus 15. & si quidem nota digna sequetur purgatio, tertio quo

tio quoque die tantummodo bibatur: si exilis, quotidie, & tertio quoque die adijciatur syrupo pilula facta ex gran. 12. aurearum. Accepto 15. diebus syrupo, nisi immodica & ad imbecillitatem usque sequuta fuerit purgatio, capiet hæc catapotia: Pularum de fumo terræ ʒ. 2. aurearum ʒ. 1.

Expleto hoc purgationis ordine, quouis mane accipiat ʒ. s. huius miscellæ: zuchari nenupharini, ex floribus cicorij ana ʒ. 1. s. pulueris feminis lactuæ, radicis & feminis nymphææ, radicem albam & florem aureum habentis, ana ʒ. 1. s. misce cum syrupo nenupharino.

Iecoris regio hoc inungatur unguento: Succī portulacæ & intybi ana ʒ. 1. olei rofacei omphacini ʒ. 2. ceræ albæ & aceti rofacei parum.

Imus uenter & pars ei in dorso aduersa, hoc: Succī arnoglossi, lactuæ, & agni ana ʒ. 1. olei nenupharini ʒ. 3. ceræ albæ & aceti rofacei parum.

Loca uero prurientia, uino nigro adstringente abluantur, in quo res istæ bullierint: Arnoglossi semina, oryzæ grana, lentes, rosarum semina, nymphææ radicis albæ ana partem 1. saluiæ p. s. Post bonam ablutionem hoc unguento inungatur: Olei rofacei omphacini, olei nenupharini, succi solani ana ʒ. 1. pulueris lithargyri, cerusæ, ellebori albi ana ʒ. 1. Hæc in mortario plumbeo tandiu fricetur, donec congruam formam accipiant.

Completa purgatione superius descripta, ubi per octo dies usa fuerit præsidij post eam narratis, nec sequuta fuerit optata requies, secundæ uenæ poplitis, si inueniri à secore poterint: si non, uenæ supra talum inferiores: hauriendæque ex singulis earum ʒ. 4. sanguinis, non simul tamen, sed primo die dextera, altero sinistra: interpositisque duobus tribusque diebus, cucurbitulæ foeminibus admouendæ, cum scarificatione: interpositisque iterum totidem diebus, hirudines duæ ano applicandæ, nec amouendæ, donec oppletæ cruore sponte excidant: permittendumque, ut adhuc per duas horas sanguis per locum morsuræ guttatim defluat. Quod si non fieret, iuandus defluxus sessione supra uas plenum aqua calida, ita ut uapor eius occluso bene fedili, ad loca ubi hæserunt hirudines pertingat. His auxilijs, nisi forte Dei prouidentia ob animæ salutem aliter statuerit, speramus, si non in totum, magna tamen ex parte fastidium leuari. Sed & nonnulla adijciemus, quæ & non parum ad id quod optamus conducent.

Bibatur semper ante prandium & cœnam drachma pulueris radicū nymphææ, cum uino nigro austero, aqua ferrata uel lactuæ diluto. Utatur sæpe lentibus, prima aqua abiecta, cum aceto & oleo conditis. Lactuca mirum in modum confert & cruda & cocta. Portulaca item, intybum, cucurbita, atriplex, & cucumis. Si uinum bibendum, austerum sit, & cum aqua præcipue lactuæ. Sed & ubi hæc non suppetat, intybi uel portulacæ diluatur, ita ut aquæ tribus partibus, duæ tantum uini miscantur. Substernat sibi folia nymphææ, agni, & cicutæ. Accubitum supra dorsum fugiat ueluti inimicum. Ad hunc uitandum, plumbi laminas supra renes alliget, quæ alioqui per se proderunt. Salix siue epota, siue extrinsecus applicita, mirum in modum iuuabit. Sedeat in aqua ferè frigida, in qua nymphææ folia & flores, salicis & agni teneriores ramusculi, lactuca, & atriplex bullierint. Ex eadem aqua, sed frigidiore, abluat pedes & manus ad genua usque & cubitos. Utatur exercitio in quo brachia uelociter moueantur, immotis cruribus. Quotidie soluedus ueter cum lenibus, qualia sunt beta, malua, & mercurialis. Si fortiora his quæ superius scripsimus fuerint necessaria, bibantur drachmæ duæ feminis lactuæ cum syrupo de papauere. His etiam quæ extrinsecus admouentur, adijciantur hyscyamus, cicuta, ac papaueris cortices.

Hæc habui quæ pro filia tuæ salute scriberem. Reliquum fuis ad Deum precibus supplebitis, præcipue ipsa quæ patitur, genibus nudis ad pedes I E S V cruci-

fixi prostrata, toto corde cum debitis circumstantijs hoc instantissime petens: simul enim & corporali & spiritali remedio utetur. In quibus etiam precibus, mei uelim memineritis, iam septuagesimum annum agentis, & uocationem domini quotidie expectantis.

XX. Augusti, M. D. XXXI.

EPIST. VI. pro muliere comitiali morbo laborante.

Lia de qua scribis mulier, temperaturæ à natura biliosæ, sed ex ætate, morbo, & professione, ad melancholicam uersa, anno ætatis decimo quinto, cum ex arbore supra nates cecidisset, extrinsecusq; nullibi læsa uideretur, post mensem à casu stuporem in tota dextra parte patioc cepit, tandemq; comitiales morbum incurrit, à quo in primis sexto uel octauo mense affligebatur, dehinc in totum eam dimisisse uidebatur. Tribus enim annis eo caruit: nunc quasi instauratis uiribus, ualidior apparet, secundo uel tertio quoque mense, cum longioribus accessionibus, & maioribus semper symptomatibus eam inuadens. Menses præter ætatem parçè defluunt: annum quippe agit octauum supra trigessimum: spumaq; in ipsa accessione circa os aggregatur. Hæc sunt quæ de hac secunda mihi significas, petens, ut sicuti alios eodem morbo laborantes, à me uidiisti curatos, ita quoq; huic opem feram.

Ego uero, ut à prognostico incipiã, alios quidem, & in Pannonia, & in Italia per manus meas à Deo curatos non inficio: neminem tamen (quod meminerim) tali ætate, sed aliquos ante pubertatem, aliquos tertio septennio, uel non multo supra, in fine uidelicet pubertatis: quare satis uereor, ne hæc cum suo morbo ex hac uita recedat. Quia tamen manum domini scio non esse abbreviatã, curationem eo auspice aggrediar. Verum quia curari, nisi ex accidenti, morbus nõ ualet, cuius essentia non bene fuerit explorata, ideo ab eius definitione exordiendum.

Comitialis morbi definitio.

Sub conuulsione oritur

Comitialis igitur morbus est conuulsio omnium corporis partium non continua, sed per interualla quædam temporis facta, cum sensuum & principalium operationum, rationis scilicet & memoriæ oblatione, ex crasso magna ex parte humore, uentres cerebri obstruente, & transitum spirituum prohibente, principio neruorum ipsum quatiente, ad expellenda quæ sibi sunt molesta. Ex quo autem sub conuulsione, tanquam sub genere continetur, sequitur ut sit uitiosus motus: ad quem motum diligenter attendere medicus debet, ut cognoscat an per consensum quendam, uel primario affectu cerebrum patitur. Quando enim per consensum patitur, non accidunt uehementes & assiduæ conuulsiones, sed per interualla breuibus quibusdam saltuosis motibus patiens concutitur. Quem conuulsione modum, cum ex his quæ scripta sunt cognoscere nõ ualeã, pariter ambiguus remaneo, an primo, an per cõpassionem cerebrum affligatur. Alioqui uerisimile satis uidetur, ab eo latere quod ab initio stuporem passum est, ad cerebrum mitti uel qualitatem, uel uapores, qui cerebri percutientes, symptoma istud efficiant: quem ascensum solent & ipsi patientes præsentire. Nolo tamen propterea desistere, quin, quantum fieri potest, saluti huius sanctimonialis consulam. Vtrouis enim modo hoc fiat, comitiali morbo laborat, uel, si exactius loquendum, symptomate, uel potius uarijs symptomatibus, uitioso uidelicet motu, & principalium ac sensilium operationum læsione, quæ uel non fiunt, uel non recte. Quæ symptomata à morbo fiunt in cõpositione, ex meatuum uidelicet obstructione, à crassa materia genita, uel à uentriculorum parietibus inuicem concidentibus, & ex ipso adhæsu spirituum transitum prohibentibus. Vnica igitur intentio curatiua sufficit, scilicet obstructionis remotio: quæ in primo quidem genere fit per expulsionem crassæ illius materiæ quæ obstruit: in secundo, resolutis uel qualitate mala quæ per partem post partem ad cerebrum ascēderat, uel uapore maligno

maligno qui membranas ventris nobilioris cerebri percutiens, & cōuulsionem earum, & concidentiam faciebat: quam rem absq; medici auxilio per se explere natura solet. Et si in hoc pigra uideatur, iuuari debet per extremorum membrorum sectiones & ligaturas, & per cucurbitulas præcordijs admotas, demumq; per castorium ui in os demissum. Suscitat & galbani incensi suffumigium, & unguis odorati, quem blattam byzantium uocant, & thymi.

10 Illud uero quod maioris momenti est, & cuius causa ad me scripsisti, est ut prouisio cautio ue adhibeatur, ne per uices, certosque uel incertos circuitus accessio redeat. Quæ res adeò difficilis est, ut plerunq; arufici, & quandoq; arti ipsi magnū decus pariat: calumniantibus idiotis medicos, quod in tam longo interuallo prouidere non ualeant, ne accessio alia subsequatur. Hanc igitur prouisionem, diuino implorato auxilio, audacter aggredientes, primo huius typi ordinisq; circuituum causas inuestigemus. Dicimus igitur, cerebri, & præcipue principalium eius uentrium imbecillitatem, malamq; qualitatem, ex præcedenti accessione derelictam facere, ut quoties reperitur in corpore materia, quæ uel per propriam substantiam, uel per uaporem, aut qualitatem, uetres prædictos impetere ualeat, noua superueniat accessio, obstructis uidelicet meatibus, & impedito spirituū transitu, membranisque ipsis primo, dehinc toto corpore conuulso.

20 Scopi igitur & intentiones præseruandi, sunt, ut primo quidem corpus uniuersum, deinde ipsum cerebrum bene purgetur: & post hæc si quid mali humoris gignatur, ad alia ignobiliora loca retrahatur ac deriuetur: & si suspicio adest, ne ex alio membro mala aliqua res cerebro mittatur, cursus huiusmodi intercipiatur. Demum cerebrum ipsum roborandum, & à mala omni qualitate mundandum.

Prima igitur in ordine intentio erit totius corporis euacuatio: quæ licet uarijs ingenijs fieri possit, præcipua tamen in hoc sunt, uenæ sectio, & purgatio. Incipiendum autem, ut ferè in omni casu, in quo utrunque agendum, à uenæ sectione. Sequenti igitur ab accessione die, nisi alia causa ueret, exterior cubiti uena aperiatur, sanguinisq; selibra, plus minus ue, ut præsens medicus iudicauerit, extrahatur: deinde sequentibus quinque diebus, mane hic syrupus bibatur: Aquæ decoctionis
30 hysopi ʒ. ʒ. oxymelitis ʒ. 2. Sexto die, purgatio fiat per scrupulos duos semis hieræ lusti, quæ recipit: Chamædryos, prassij, stœchados, ellebori nigri, scammonia, agarici, piperis longi, assæ, ana partes sexdecim, epithymi partes duodecim, euphorbii, interioris colocynthidæ, aloës, croci, gentianæ, seminis apij uulgò dicti macedonici, ammoniaci, sagapeni ana partes octo: opopanacis, polij, cinamomi, myrrhæ, spicæ nardi, schoenianthos, pulegij ana partes quatuor, aristolochiæ longæ & rotundæ ana partes duas, mellis quantum satis sit. Bibatur cum uncijs quatuor aquæ mulsæ modice salitæ. Sequentibus tribus diebus redeat ad hysopi decoctum, cui loco simplicis oxymelitis addatur composita. Iterumq; purgetur per hieram lusti, sed maior sit modus, hoc est, drachmæ unius & granorum 12. Rursusq; reuertatur ad
40 hysopi decoctum, adiecto oxymelide scillitico. Tertioq; per eandem hieram purgetur, quæ pondere sit quatuor scrupulorum.

Expleta trina hac purgatione, per dies septem resumatur, nullumq; aliud medicamentum accipiat, quam pyrethrū cum melle, ita confectum, ut sint pyrethri pars una, mellis bene despumati partes 4. cuius mane accipiat scrupulos 4. noctu dum dormitura decumbit, scrupulos duos. Præteritis septem diebus, si uires bene constituerint, accipiat drachmam catapotiorum Alexandri, quæ recipiunt: Aloës, scammonia, bdellij, ellebori nigri, colocynthidis, gūmi ana partē unam, euphorbii, nistri ana p. s. Confice cum succo brassicæ: da à scrup. duobus usq; ad 4. prout natura & uires ferunt. Paulus loco gūmi ponit epithymū, quod ego laudo in casu nostro. His autem catapotijs nō semel tantū, sed pluries uti poterit. Sed & oxymel Iuliani

Autem Galen. in 5° epidemiorum Hippoc. lib. 1

Hieræ Iuliani.

Observanda bene præcipue

Pillule Alexandri

multos iuuat: & sapa quæ per totam noctem in colocynthide bene ab interioribus emundata, in cineribus calidis manserit, mane bibita, multum ualet ad uniuersum corpus expurgandum.

Cerebrum quo-
modo purgand-
um.

Quod ubi satis mundum esse uidebitur, secunda insurget intentio, cerebri uide-
licet purgatio, quæ per nares quidem fiet, elaterij scrupulo, semūciæ lactis admixto,
uel ipso solo elaterio in puluerem redacto naribus insufflato, uel cyclamini succo.
Per os uero, si mastiget passulas quarta parte pyrethri admixta: uel gargarisset aqua
in qua pulegium hyssopusq; decocta sint, aceti scillitici quarta parte addita.

Toto autem corpore & cerebro purgato, tertia insurgit intentio, humorum scilli-
cet auersio ad ignobiliora loca. Quæ cum dupliciter fiat, reuulsione & deriuatione, 10
à reuulsione incipientes, cucurbitulas sub poplitibus cum scarificatione primo ad-
mouebimus, postea hypochondrijs & dorso absque scarificatione. Balneis quoque
aquæ calidæ, in qua hyssopus, ruta, & saluia bullierint, in extremis mēbris utemur.
Ad eandem quoque reuulsionem spectant clysmata, ex decocto earundem herba-
rū, adiecto oleo rutaceo & hiera, iniecta. Balaniq; ex puluere hieræ alicuius ex ma-
gnis, nitro & melle compositi: hirudinesq; uenis ani admotæ. Ligationes item ex-
tremorum, assiduæq; frictiones cum nitro & sinapi. Sed & uomitus, siue à cibo, si-
ue post cibum. Præcipue autem reuellunt rubificantia, & demū exulcerantia, extre-
mis membris, & præcipue cruri ex quo suspicio est uapores ascendere, apposita.

Ad deriuationem uero pertinent hirudines, fronti, naribus, & post aures appen- 20
sæ: cucurbitulæ ceruici admotæ, & uenarum quæ sub lingua sunt sectio, & ipsius
quoq; capitis frictio: quæ tamen fieri antè non debet, quàm totum corpus ad rubo-
rem usq; fuerit perfricatum. In frictionibus enim hic ordo seruandus, ut à brachijs
& manibus inchoantes, ad uentrem secundo & pectus ueniamus: deinde ad cru-
ra descendentes, longiori tempore in his perfricandis immoremur, fortioribus etiam
utentes frictionibus, à superioribus semper ad inferiora trahentes. Atq; ultimo lo-
co caput ipsum perfricandum. Sed harum frictionū hæc sola ad deriuationem, tres
primæ spectant ad reuulsionem: quanquam & in ipsa quoq; capitis frictione, qua-
tenus ab interioribus trahit ad exteriora, reuulsio quædam possit intelligi, sicuti &
in cauterio. Quod si reliqua non contulerint, summæ ceruici, ubi uidelicet postero 30
ri capitis parti adnectitur, erit adhibendum: & post hoc in loco ubi futuræ anterio-
res caluæ cōiunguntur. Quanquam hoc postremum ad quartam quoq; intentio-
nem pertinebit, robur membranis, uentribus, & cerebro ipsi imponens: prius ta-
men alijs ingenijs id erit experiendum, bibendo scilicet betonicæ folia cōtrita cum
oxymelite, atq; ipsis in iure decoctis, & in acetarijs utendo. Ad idem facit casto-
rium, mane cum aceto mulso uel aqua assumptum. Berbena cum uino pota.

Scille succi ex-
trahendi modus.

Agarici oboli tres, hoc est, grana 36. cum oxymelite. Aristolochia rotūda cum
aqua. Balsami fructus assidue masticatus. Libanotidis semen cum uino & pi-
pere potum. Piperitis in ore retenta. Anthyllis ea species, quæ folio lbigæ, id
est, chamæpity similis est, cum oxymelite. Inter omnia uero ad malam qualita- 40
tem à cerebro tollendam, & robur addendum, maxime excellit scillæ succus, Gale-
ni modo paratus. Scillam in tenues partes manibus attritam, in uas ex quo mel ex-
tractum sit, ponito, os uasis bene obturato, pellem extrorsum toto uasis corpori ap-
ponito, exacte colligato, uas in loco ad meridiem uerso, & ab aquilonaribus uentis
ita obtecto, ut nequaquam ab eis perflari possit, locato. Ea anni hora hæc facito, in
qua canis exoriri ab omnibus Græcis putatur, Est autem tempus hoc dierum qua-
draginta, uiginti quidem numero ante eius exortum, & totidem post: totoq; hoc
tempore ita leniter positum uasis mutabis, ut omni ex parte æqualiter caleseat. Exa-
cto hoc tempore, soluto uase inuenies scillæ corpus cocto simile, effluxisseq; ab eo
succum, quem optimo melli miscebis, & cochleariū magnum quotidie dabis. Cor-
pusq;

pusq; totius scillæ exacte terens, & melli pariter miscens, eadem mensura dabis: ut tamen scias, secūda hoc notæ & potestatis esse. Ne tamen cochlearij nomine deceptus, aliquo eorum quæ nunc in usu sunt utaris, scias apud Galenum, magnum cochleare non plus capere quàm sex obolos, hoc est grana hordei duo supra septuaginta. Et hæc quidem de his dicta sint, quæ intra corpus accepta, cerebro robur præbent, & reliquias malorum humorum consumunt.

Ex his uero quæ extrorsum admouentur, quædam naribus, quædam auribus, quædam uertici apponēda. Naribus quidem ruta, præcipue syluestris, hyssopus, sampuchus, lauri folia & bacca, nux myristica. Omnibus uero præstare creditur
 10 pæoniæ, præsertim maris, radix recens ex altissimis montibus effossa. Auribus infundatur uerus balsami liquor, si haberi potest: uel eius loco oleum antiquum oliuæ, in quo balsami lignū decoctum sit: uel liquor aliquis ex his quæ per artem chymicam moderato ignis calore ex uarijs speciebus guttatim stillauerit. Vertici cataplasma apponendum, ex pane in aqua mulsâ cocto, additis amaris amygdalis. Fouendumq; totum caput ex decocto nepetæ, & syluestris uel domesticæ rutæ. De
 mum ad sinapismum ueniēdum, ut ex tenui eius puluisculo uehemens fiat frictio, adiecto euphorbio, nitro, & agria staphide. Cataplasmaq; ex eodem sinapi & caricis in acerrimo aceto pridie maceratis confectum, per horam unam ante cibum in loco ubi futuræ uerticis coniunguntur, detineatur.

20 Multa addere possem: uerum his, Deo adiuuante, spero uel in totum accessio-
 nem tolli, uel ita leniri ut rarius ueniat, & minore tēpore, mitiusq; affligat: nisi con-
 gruus uictus desit: qui (ut breuibus me expediam) esse debet attenuans & præci-
 dens, ad siccumq; potius quàm ad humidum uergens, non uentrem adstringens,
 non caput replens, non inflans, non ex rebus concoctu difficilibus, uel mali succi,
 uel pituitam augmentibus, non ad satietatem. An uero cœna plenior esse debeat
 quàm prandium, dissentiunt inter se Galenus & Auicenna: quotidiano enim pa-
 ne in tres partes diuiso, ille duas partes dari cum fortioribus opsonijs in cœna iubet,
 unam in prandio, cum rebus uentrem mollientibus, ut oleribus, uel caricis, uel oli-
 uis. Hic e contrario simpliciter duas cibi partes in prandio, in cœna unicam. Vtri au-
 30 tem sententiæ magis hærendum, aliàs fortè maiore ocio disputabitur. Non enim il-
 lis accedo, qui in quocunq; casu & homine lautius cœnandum quàm pranden-
 dum censent. Sed quantum ad casum nostrum attinet, si accessionem noctu futu-
 ram formidauerimus, parcius omnino cœnandum consulo: si à prandio, parcius
 prandendum: ita ut accessio, quantum fieri potest, uentriculum, uel in totum ua-
 cuum, uel cum exiguo cibo reperiat. Nam si cauendum est, ut leuiculæ cuiusque fe-
 bris accessio uacuo uentriculo occurrat, quanto hoc magis cauendum in tam perni-
 cioso morbo? Qualiscunq; uero cœna sit, sine uini potu fiat: sed pro uino, melicra-
 tum ex aqua in qua pæoniæ radix decocta sit, confectum bibatur. Si quando uero
 40 ob stomachum uino utendum, in prandio potius bibatur quàm in cœna, sitq; colo-
 re flauum, clarum, tenue, gustuq; aliquid acerbi habens. Utatur assidue capparibus
 cum oxymelite conditis. Quod si scilliticum esset, longe magis conduceret.

Carnes quadrupedum uitet. Auibus, præterquam palustribus, uesci potest:
 affatisq; potius quàm elixis, modo affatio sine fumo fiat: pinguedoq; semper uite-
 tur. Pisces, præter petrinos, dimittat: fluuialibus tamen si quando uesci uoluerit,
 sint omni tenacitate & pinguedine carentes, & in iure albo, quod porrū, anethum,
 oleumq; & sales modicos recipit, decocti. Lac & caseus & quæcunq; cum eis pa-
 rantur fugiēda. Omnia etiam olera & legumina. Lactucis tamen, atriplice, beta,
 blito, brassica, per uices quandoq; uesci potest, sicuti & lentibus & pisco: nam ptisa-
 na etiam si crebrò utatur, nulla ex ea noxa sequitur. Vitandi uehementes odo-
 res, siue boni, siue mali sint: strepitus, celer motus, præsertim à cibo, atq; rei splendē-
 C c

dæ, uel quæ uelociter aut per gyrū moueatur, uel procul, aut deorsum sit, aspectus; uentorum perflatus, solares lunaresq; radij, clamor, cantus altior, & in totum quæcunq; uehementius agitare sensus & cerebrum ualent. Nam exercenda sunt inferiora membra, capite quātum fieri poterit immobili permanente. Atq; de uictu ratione hæc dicta sint: cum quibus finem fecissem, nisi occurrissent nōnulla, à Græcis *περίαιμα*, à Latinis amuleta uocata, quæ cum physice hunc morbum curare ab excellentibus quibusdam medicis scripta sint, quāuis à me parum sint credita, non penitus uisa sunt relinquenda. Lapillus albus uel ruber in uentre pulli hirundinis inuentus, brachio alligatus, Lapis Iaspis capnosces, hoc est, fumalis nūcupatus, in collo gestatus. Iaspis alius calamo similis in annulo ligatus. Idem facit chrysolithos, coralliū, pæoniæ & solani radix in linteo colligata. A sini frons in corio alligata.

Habes tandem, mi fili, quod tertio abhinc mense petijsti. Moræ autem causa, nō aduersa, ut fortè suspicaris, ualetudo: satis enim belle per totam æstatem me habuit, sed aliud ab alio negocium. Vale.

Ferrariæ, XII. Calend. Octob. M. D. XXXI.

IOANNIS MANARDI EPISTO

LARVM MEDICINALIVM LIBER

DECIMVS QVARTVS.

EPIST. I. Ioan. Manard. Andreae Turino medico excellentiss. S. P. D. Defenditur opinio de sectione uenæ lateris patientis.

MARTINVS Hunnus Germanus magno cum scœnore me nomine tuo resalutauit: pro simplici enim & uerbotenus facta salutatione, plenā amoris in me, ne dicā obseruatiæ epistolam, & acutissimam aduersus Curtium, medicum nostro æuo ualde famigeratū, de sectione uenæ in pleuritide, disputationem, ab urbe reportauit. Hanc ego statim & absq; interpiratione deuorauī potius quā legi. Deus bone, quā acer & uigil in argumentando, quā solers & uiuax in confutando, quā prudens & emunctus mihi uisus es in respōdendo. Cœpi posthac perlegere cunctatius, atq; in legēdo cogitare, in quibus tecū, & in quibus secus & sentirem, & in quadam mea ad Iacobū Pharusium medicum insignem epistola scriptis mādassem. Quicquid autem occur rebat, mihi ipsi potius quā alijs in margine tui commentarioli breuiter & cōcisim adnotaui. Hæc qualiacunq; sunt, fusiū aliquantisper explicata, quoniā id à me per epistolam tuam exposcis, ad te mitto: hac tamen lege, ut eo animi candore accipias, & ea animi synceritate legas, quo à me & scripta sunt, & ad te missa. Sitq; procul à nobis omnis lis & certamen, nisi id quod ueritatis indagandæ inuitur studio, & honestum ab Hesiodo primum, deinde à Galeno reputatū est. Ut igitur iam rem ipsam aggrediar, ordine quo ipse usus es seruato, ab his quæ ab initio operis ex Hippocratis & Galeni sententiā tanquā axiomata supponis, incipiam. Ea sunt plus minus uel, si bene numerauī, nouem.

- 1 Duplicem esse humorē in phlegmone, qui per uiam defluxus generatur, fluentem scilicet & fluxum.
- 2 Fluenti deberi retractionem, fluxo deriuationem.
- 3 Incipiente phlegmone prohibendum id quod influīt: in antiquo euacuandum id quod est in particulari occlusum.

Præserua